

Ἰωάννης Θ. Νικολόπουλος

Δρ. Θεολ. ΑΠΘ

**ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ, ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΥΘΕΝΤΙΑ
ΣΤΟ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΒΙΚΕΝΤΙΟΥ ΔΑΜΟΔΟΥ**

Περίληψη

Σύμφωνα με τόν Βικέντιο Δαμοδό ή Θεία Αποκάλυψη, ή Αγία Γραφή και ή εκκλησιαστική αυθεντία συναποτελούν τις αρχές τής ιερής Θεολογίας, τής οποίας ή αποστολή είναι ή εξήγηση τῶν θείων δογμάτων, ὡστε νά οδηγούνται οί πιστοί στήν Ὄρθοδοξία και τήν Ὄρθοπραξία και δι' αὐτῶν στήν ἀγιότητα. Μολονότι ὁ Δαμοδός δέχθηκε τήν προτεραιότητα τής Γραφῆς, κατηγορηματικά ἀπέρριψε τήν αὐτονόμησή της ἀπό τήν ὄλη Ἱερή Παράδοση, δεδομένου ὅτι ή Αγία Γραφή ἀποτελεῖ τόν γραπτό θεῖο λόγο, τόν ὁποῖο συμπληρώνει και ἐρμηνεύει ὁ ἐξίσου αυθεντικός προφορικός λόγος τής Ἱερῆς Παραδόσεως. Ὁ Δαμοδός ἀπέρριψε ἐπίσης ὁποιαδήποτε ὑποκειμενική ἐρμηνεία τής Γραφῆς ὡς ὀδηγοῦσα στήν αἰρετική παρερμηνεία της. Αποδέχθηκε ὡς αυθεντική και ἔγκυρη μόνον τήν ἐκκλησιαστική ἐρμηνεία τής Γραφῆς, ὅπως ἀποτυπώνεται στίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, στά συγγράμματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων και στούς ἱερούς κανόνες. Η συμφωνία τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων ἀναγνώρισε ὅτι ἐπέχει θέση καθολικά ἀποδεκτοῦ δόγματος. Στίς περιπτώσεις διαφωνίας μεταξύ τῶν Πατέρων διακήρυξε ὅτι πρέπει νά προτιμᾶται ή ἄποψη τής πλειονότητας, ἰδιαίτερος ἐκείνων τῶν Πατέρων τῶν ὁποίων ή ἀγιότητα και ή σοφία εἶναι ἐξέχουσα. Ἐπίσης ὑποστήριξε τήν ἀμοιβαία ἀλληλοαναγνώριση μεταξύ Ἁγίας Γραφῆς και Ἐκκλησίας τονίζοντας ὅτι τήν ἀληθινή Ἐκκλησία τήν ἀποκαλύπτουν τά θαύματα, πού διενεργούνται στή ζωή της σέ κάθε ἐποχή μέ τή δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό ὁποῖο ὄλον συγκροτεῖ τόν θεσμόν τής Ἐκκλησίας, καθιστώντας την φανερή σέ κάθε καλοπροαίρετο Χριστιανό, διαχωρίζοντάς την σαφῶς ἀπό ὄλες τίς αἰρετικές παρασυναγωγές.

Summary

According to Vincentios Damodos all three, the Divine Revelation, the Holy Scripture and the Church's Authority, comprise the principles of Theology, of which the mission is to explain the divine doctrines, leading this way the believers to Orthodoxy and Orthopraxy and hence to holiness. Although Damo-

dos accepted the priority of the Scripture, he categorically rejected its separation from the holy Tradition as a whole, given that the Holy Scripture consists the written divine word, which is supplemented and interpreted by the equally authentic oral word of the holy Tradition. Damodos also rejected any subjective interpretation of the Scripture, as leading to its heretical misinterpretation. He recognized as authentic and valid only the interpretation of Scripture by the Church, as it is depicted in the decisions of the Ecumenical Councils, as well as in the written works of the Church's Fathers and the holy canons. To the consensus of the Church's Fathers he recognized the locus of a universally accepted doctrine. Damodos declared that in cases of disagreement between the Fathers the view-point of the majority is preferable, particularly of those Fathers whose holiness and wisdom is prominent. He also upheld the mutual confirmation of the Scripture by the Church and vice versa, emphasizing that the true Church is revealed by the miracles performed within her life at all times by the power of the Holy Spirit, which holds together the whole institution of the Church, making her evident to any well-intentioned Christian, clearly distinguishing it from all heretical communities.

Εισαγωγή

Ο εκ Κεφαλληνίας καταγόμενος Βικέντιος Δαμοδός (1700-1754) υπήρξε ένας από τους αξιολογότερους Έλληνες Λογίους της μακραιωνής περιόδου της Τουρκοκρατίας και της Ένετοκρατίας, μέ σπουδές στο Φλαγγινιανό Φροντιστήριο της Βενετίας μεταξύ των ετών 1713-1719, όπου διδάχθηκε Γραμματική, Φιλολογία, Ρητορική, Λογική, Φιλοσοφία και Θεολογία, έχοντας ως βασικό άξονα των σπουδών του την άριστοτελική φιλοσοφική σκέψη¹. Το 1721 έλαβε το διδακτορικό του δίπλωμα ως νομικός από το Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, μέ εξέλιξη στο άστικό και στο κανονικό δίκαιο. Ήταν ο πρώτος ουσιαστικά στοχαστής που έγκαινίασε τον νεοελληνικό Διαφωτισμό, απορρίπτοντας τον Σχολαστικισμό κάθε μορφής, επιδεικνύοντας ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα νεώτερα ευρωπαϊκά επιστημονικά επιτεύγματα². Το 1723 ο Δαμοδός επέστρεψε στην Κεφαλονιά, και μετά από μία μικρή χρονική περίοδο, κατά την οποία εργάστηκε ως συνήγορος υπεράσπισης, εγκατέλειψε άδοξα και πρόωρα τη νομική σταδιοδρομία και

¹ Άριστη πηγή πληροφόρησης για τον βίο, τις σπουδές και το έν γενει έργο του Βικεντίου Δαμοδού αποτελεί η διατριβή της Βασιλικής Μπόμπου-Σταμάτη, *ο Βικέντιος Δαμοδός. Βιογραφία - Έργογραφία(1700-1754)*, Αθήνα 1998, όπου παρατίθεται και πλούσια βιβλιογραφία.

² Βλ. Βασ. Μπόμπου-Σταμάτη, *όπ.παρ.* σ. 365.

άποσύρθηκε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, τὰ Χαβριάτα Παλλικῆς, ὅπου ὕστερα ἀπό λίγο καιρό ἵδρυσε καί διεύθυνε μία Ἀνώτατη Σχολή Θεολογίας καί Φιλοσοφίας, ἡ ὁποία πολύ σύντομα ἀναδείχθηκε σέ μία ἀπό τίς πλέον ἀξιόλογες γιά τόν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό καί μάλιστα μέ διεθνή φήμη³, ἀφιερώνοντας ὅλη τήν ὑπόλοιπη ζωή του στό διδακτικό καί στό συγγραφικό ἔργο. Μεταξύ ἄλλων δίδαξε τήν ἀριστοτελική φιλοσοφία, τή νεώτερη εὐρωπαϊκή καί ἐπιστημονική διανόηση καί τή Θεολογία. Τά φιλοσοφικοῦ περιεχομένου ἔργα του εἶναι κυρίως κριτικά ὑπομνήματα καί ἐρμηνευτικές προσεγγίσεις τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλη ἀλλά καί ἄλλων φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, καθὼς ἐπίσης καί συγχρόνων του Εὐρωπαίων φιλοσόφων καί διανοητῶν, ιδίως τοῦ Καρτεσιῦ. Ἐνα μεγάλο μέρος αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ Δαμοδοῦ ἔχει σταδιακά στη ροή τοῦ χρόνου ἐκδοθεῖ⁴, ἀλλά ὑπάρχουν καί σημαντικές ἀνέκδοτες φιλοσοφικοῦ περιεχομένου πραγματεῖες του⁵.

Ὡστόσο τὸ ἐκτενέστερο ἔργο τοῦ Δαμοδοῦ εἶναι ἡ ἀξιόλογη θεολογική του πραγματεία «*θεία καί ἱερά διδασκαλία ἢ Δογματική*», ἔργο πού μόλις τὸ 2013 ἄρχισε σταδιακά νά ἐκδίδεται μέ δαπάνες τῆς Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς Βατοπεδίου, ἀπό τόν Ὁμότιμο Καθηγητὴ τοῦ ΕΚΠΑ π. Γ. Μεταλληνό καί ἓνα μικρὸ ἐπιτελεῖο πού ἀνέλαβε αὐτὸ τὸ ὁμολογουμένως τιτάνιο ἔργο. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα θεολογικοῦ περιεχομένου ἔργα τοῦ Δαμοδοῦ -τέσσερα τὸν ἀριθμό- ἔχει ἐκδοθεῖ μόνον ἡ «*Θεολογία Δογματική κατὰ συντομίαν ἢ τε Συνταγματίου Θεολογικόν*» καί πάλι ἀπὸ τὸν προαναφερθέντα ἀείμνηστο πλέον καθηγητὴ, ὅποτε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν θεολογικῶν ἔργων τοῦ Κεφαλλονίτη λογίου παραμένει ἀνέκδοτο. Μολονότι λοιπὸν ἡ Θεολογία κατεῖχε κεντρικὴ θέση στήν εὐρύτατη ἀριστοτελικὸν τύπου παιδεία τοῦ Δαμοδοῦ ἀποτε-

³ Βλ. Ἰω. Φιλήμονος, *Δοκίμιον Ἱστορικόν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας*, Ἐν Ναυπλίᾳ, Ανατ. ΝΕΒ, 1971, σ. 35, ὅπου ἐπαινεῖται τὸ διδακτικὸ ἔργο τοῦ Δαμοδοῦ ἀπὸ τὸν συγγραφέα - ἱστορικό, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει ὅτι «*τὴν πρώτην ἐπάνοδον τῶν μαθήσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα θεωροῦμεν διὰ τοῦ Δαμοδοῦ τῆς Κεφαλληνίας... εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τὴν κοινὴν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, παρέδιδεν οὗτος καὶ ἀνώτερα μαθήματα*».

⁴ Τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) *Ἐπίτομος καὶ Ἀριστοτέλην Λογικὴ καὶ τέχνη ρητορικὴ*, (Βενετία 1759), 2) *Πράξις κατὰ συντομίαν εἰς τὰς Ρητορικὰς Ἑρμηνείας*, (Πέστη 1815), 3) *Σύννοψις ἠθικῆς φιλοσοφίας*, (Ἀθήνα 1978), 4) *Σύντομος ἰδέα τῆς λογικῆς κατὰ τὴν μέθοδον τῶν νεωτέρων*, (Ἀθήνα 1978).

⁵ Ἐνα τέτοιο μεγάλῃς ἐκτάσεως ἔργο εἶναι ἡ πραγματεία του «*Φυσιολογία αἰτιολογικὴ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον οχολαστικὴν, Ἀριστοτελικὴ καὶ νεωτερικὴ*», ἡ ὁποία ἔχει χαρακτηρισεῖ ὡς τὸ πρωιμότερο ἔργο φυσικῆς φιλοσοφίας τοῦ 18^{ου} αἰῶνα. Δύο ἄλλες ἀνέκδοτες πραγματεῖες ἀνάλογου περιεχομένου εἶναι οἱ ἐξῆς: 1) «*Μεταφυσικὴ, ἢτοι πρώτη φιλοσοφία καὶ φυ-σικὴ θεολογία*» καὶ 2) «*Λογικὴ ἐλάσσων καὶ μείζων περιπατητικὴ καὶ νεωτερικὴ*».

λώντας βασικότατο στοιχείο της επιστημονικής του ταυτότητας⁶, ώσποσο ο Κεφαλλονίτης λόγιος είναι περισσότερο γνωστός για το φιλοσοφικό περιεχόμενου έργο του και πολύ λιγότερο για το αξιολογικό θεολογικό - δογματικό του έργο. Όπως μάλιστα έπεσήμανε ο π. Γ. Μεταλληνός, στο όλο δογματικό του έργο ο Βικέντιος Δαμοδός ενδιαφέρεται περισσότερο γι' αυτό που χωρίζει την Όρθοδοξία από την Έτεροδοξία παρά γι' αυτό που τις ένώνει, αποβλέποντας να όριοθετήσει ξεκάθαρα την Όρθοδοξία από τον ρωμαιοκαθολικισμό και τον λουθηροκαλβινισμό. Έντούτοις, ως εϋσυνείδητος επιστήμονας θεολόγος που ένδια-φέρεται για την αναζήτηση και την ακριβή έρμηνεία των κειμένων, ο Δαμοδός προσπάθησε να είναι όσο το δυνατόν αντικειμενικός στη χάραξη των όριών μεταξύ Όρθοδοξίας και Έτεροδοξίας, αναζητώντας και προβάλλοντας όπου είναι δυνατόν και τα κοινά και παραδοσιακά στοιχεία που διατηρήθηκαν έστω μερικώς και αποσπασματικώς στη δυτική θεολογία, αποδεικνύοντας με αυτή του τή στάση ότι διατήρησε οϋσιαστικά ανόθευτη την όρθόδοξη αυτοσυνείδησία του. Κι' αυτό, παρά τον άκούσιο έκδυτικισμό τής θεολογικής μεθόδου και γλώσσας που χρησιμοποιεί στα έργα του, τα όποια άσφαλώς έπηρεάστηκαν από ξένα ιστορικοδογματικά πρότυπα⁷ με άποτέλεσμα, παρά τις άφθονες πατερικές παραπομπές του, ή έπι-χειρηματολογία του να διαποτιζεται συχνά από σχολαστικές άπόψεις, σε βαθμό που ένιοτε αντιπαρατίθε-

⁶ Βλ. G. Henderson (μτφ. Φ.Κ. Βώρου), *Η αναβίωση τοϋ Έλληνικοϋ Στοχασμοϋ, 1620-1830*, Αθήναι 1977, σ. 50, όπου υποστηρίζεται ότι «..τά έννοιολογικά θέματα τής φιλοσοφίας τοϋ Δαμοδοϋ είναι άριστοτελικά, ο ιδεολογικός όμως προσανατολισμός του είναι χριστιανικός». Βλ και Μούγιου Θεώνη, «*Η Έθική Φιλοσοφία τοϋ Βικεντίου Δαμοδοϋ*. Διδακτορική Διατριβή που υποβλήθηκε στη Φιλοσοφική Σχολή τοϋ ΕΚΠΑ, Αθήνα 2015, σ. 33, όπου ή έρευνήτρια έπισημαίνει ότι άποτελεϊ επιστημονικό άξονα τής δαμόδειας φιλοσοφίας ή όρθόδοξη πνευματική παρακαταθήκη.

⁷ Οι συχνές παραθέσεις τοϋ Βικεντίου Δαμοδοϋ στη Δογματική του από το έργο *Dogmata Theologica* τοϋ Ίησουΐτη και κορυφαίου ιστορικοϋ τοϋ Δόγματος Denys Petau ή Dionisio Petá-vio στα λατινικά (1583-1652), άπασχόλησαν εϋλογα την έρευνήτρια τοϋ έργου τοϋ Δαμοδοϋ Βασιλική Μπόμπου-Σταμάτη, ή όποία έξετάζοντας το πρόβλημα των πηγών τοϋ Δαμοδοϋ άποφάνθηκε ότι «Δέν μένει καμία άμφιβολία για το ότι τα *Dogmata Theologica* είναι ένα από τα βασικά συγγράμματα, που είχε υπόψη του ο Δαμοδός για τή σύνθεση μεγάλου μέρους τής Δογματικής του». Βλ. Β. Μπόμπου-Σταμάτη, όπ.παρ. σ. 332. Σύμφωνα με τον π. Γ. Μεταλληνό «μεθοδολογικά ο Δαμοδός άκολουθώντας τον Petau έπιχειρεί και αυτός την υπέρβαση τοϋ οχο-λαστικισμοϋ, άποφεύγοντας μία τυφλή μίμησή του. Έντούτοις διαπιστώνεται, ότι ή Όρθόδοξη Θεολογία έμφανίζεται στο έργο του με δυτικό ένδυμα, χωρίς να είναι σπάνια και ή ανάδυση λατινικών θέσεων στο *Συνταγμάτιον*». Βλ. Βικεντίου Δαμοδοϋ, *Θεολογία Δογματική κατά Συ-ντομίαν ή τε Συνταγμάτιου Θεολογικόϋ*, Εισαγωγή Κριτική-Σχόλια υπό π. Δ. Γ. Μεταλληνού, σ. 17.

ται στή δυτική Χριστιανοσύνη με τὰ δικά της μέσα⁸. Ωστόσο, τὸ γεγονός καὶ μόνον ὅτι ὁ Δαμοδὸς ἀναγνωρίζει στή Δογματική του τὴν Ἑσυχαστική Θεολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ὡς αὐθεντικὰ ὀρθοδοξο-πατερική, χαρακτηρίζοντας τὴν ὡς τὴ μόνη ἐκκλησιαστικὰ γνήσια Χριστιανική Θεολογία⁹, τὸν ἀναδεικνύει ἕναν ἀξιόλογο παραδοσιακὸ Δογματολόγο, ὁ ὁποῖος, ὅπως εὐλόγα ἐπεσήμανε σχετικά ὁ π. Γ. Μεταλληνὸς «προγραμματίζει τὴν ἐπανα-νακάλυψη τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τὸν 20^ο αἰ. καὶ τὴ δυναμικὴ ἐπιστροφή στὴν αὐθεντικὴ συνέχεια τῆς ὀρθοδοξοπατερικῆς παραδόσεως, πού πραγματοποιήσαν στόν τόπο μας θεολόγοι, ὅπως ὁ ἀείμνηστος π. Ἰωάννης Σ. Ρωμανίδης καὶ ὁ Π. Χρήστου»¹⁰.

Ὁ Δαμοδὸς ὑπῆρξε καὶ ἕνας ἀξιολογώτατος διδάσκαλος τοῦ νεώτερου ἐμπερί-στατου Ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε ἐνσυνειδήτως καὶ ἄοκνα γιὰ τὴν πνευ-ματική, ἠθική, πολιτική καὶ κοινωνική ἀφύπνιση τοῦ ὑπόδουλου Γένους. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο συνέγραψε καὶ δίδαξε σὲ ἀπλὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, ὥστε μὲ τὸ ὅλο ἔργο του νὰ συμβάλλει στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθική καλλιέργεια καὶ τὴν ἐθνεγερσία τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἦταν ὁ πρῶτος πού ἔγραψε καὶ δίδαξε φιλοσοφικοῦ περιεχομένου ἔργα σὲ ἀπλή γλώσσα. Ὁ Δαμοδὸς ὑπῆρξε μία προδρομικὴ μορφή διανοητῆ, ὁ ὁποῖος ἀφομοίωσε ὀργανικά τὴν προγενέστερή του ἀριστοτελικὴ φιλοσοφικὴ παράδοση, ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ ὑπομνηματισμοῦ τῆς ἀπὸ σχολαστικούς καὶ περιπατητικούς ὑπομνηματιστές, ἀλλὰ καὶ τῆς νεοαριστοτελικῆς ἐπεξεργασίας τῆς. Ὁ Κεφαλλονίτης λόγιος συ-νέδεσε ἐπιτυχῶς τὴν ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία μὲ τὴν πατερική θεολογία, συνδυάζοντας αὐτὲς τίς δύο ἑλληνικὲς παραδόσεις ἰδιαίτερως μὲ τὸν καρτεσιανὸ στοχασμὸ ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐν γένει νεώτερη εὐρωπαϊκὴ φιλοσοφικὴ σκέψη, ἐναρμονίζοντας αὐτὰ τὰ ἐτερόκλητα ρεύματα σὲ μία

⁸ Βλ. Γ.Δ. Μεταλληνὸς, *Βικέντιος Δαμοδός. Παράδοση καὶ ἀλλοτρίωση. Τομὲς στὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο*, Ἀθήνα 2001, σ. 58 ἐξ.

⁹ Βλ. Γ. Δ. Μεταλληνὸς, *ὄπ,παρ.* σ. 70.

¹⁰ Βλ. Βικεντίου Δαμοδοῦ, *Δογματική*, Τόμος Α1, Ἱερά Μεγίστη Μονὴ Βατοπαιδίου Ἁγίου Ὁρος, σσ. 29-30. Ωστόσο, σύμφωνα μὲ τὸν π. Γ. Μεταλληνό, οἱ ἀναφορὲς τοῦ Δαμοδοῦ στόν Γρηγόριο Παλαμᾶ δὲν ὑποδηλώνουν ὅπωςδήποτε καὶ γνώση τοῦ ἡσυχασμοῦ ὡς τρόπου ὑπάρ-ξεως καὶ ὡς αὐθεντικοῦ τρόπου παρουσίας τῆς Ὀρθοδοξίας στόν κόσμον, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς Κολυβάδες Ἁγιορεῖτες. Γιὰ τὸν δογματολόγο Δαμοδό ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς φαίνεται μᾶλλον νὰ εἶναι ἕνας μάρτυρας τῆς ιδεολογικῆς πορείας τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς, ὅποτε ὑπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὁ Δαμοδὸς ἀπόλυτα πρόδρομος τῆς σημερινῆς «νεοπατερικῆς θεολογίας», ἡ ὁποία θέλει νὰ εἶναι καθαρὰ πατερική. Ἐκεῖνο πού περισσότερο ἐνδιαφέρει τὸν Δαμοδό ὡς δογματολόγο εἶναι ἡ ὀρθοδοξοπατερικὴ θεμελίωση τῶν δογματικῶν θέσεών του. Βλ. *Παράδοση καὶ ἀλλοτρίωση*, ὄπ.παρ. σ. 78.

ένιαία συστηματικά διαρθρωμένη νεωτερική σύνθεση. Μέ αυτόν τον τρόπο απέβη ένας από τους πρωτοπόρους του εκλεκτικού τρόπου του φιλοσοφείν, αντλώντας συνάμα από την αρχαία, τη χριστιανική και την ευρωπαϊκή διάνοηση, τους τρεις, δηλαδή, πνευματικούς φορείς του θεωρητικού και πρακτικού βίου που συνδιαμόρφωσαν τη νεοελληνική συνείδηση του σύγχρονου Έλληνισμού ¹¹. Μάλιστα σύμφωνα με τον π. Γ. Μεταλληνό, ο Δαμοδός έγινε εισηγητής ενός καθαρά ελληνικού-ορθοδοξοπατερικού διαφωτισμού, εφόσον η θεολογική του συνείδηση διαποτίζει όλο το επιστημονικό του έργο: ένας «δαμώδειου διαφωτισμού» του οποίου τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα είναι η αποδοχή της αληθινής και γνήσιας προ-όδου, που αξιολογείται με τη λυδία λίθο της εκκλησιαστικής - πατερικής παρα-δόσεως ¹².

Μέ το παρόν άρθρο - εισήγηση ευελπιστούμε να συμβάλλουμε στην ανάδειξη και προβολή μίας ενδιαφέρουσας πτυχής του θεολογικού έργου του Βικεντίου Δαμοδοῦ, που αφορά στη διδασκαλία του για την Αγία Γραφή, την Ίερή Παρά-δοση και την εκκλησιαστική - πατερική αὐθεντία ως ἀρχῶν και πηγῶν τῆς ἱερῆς Θεολογίας, καθώς και για τη μεταξύ τους σχέση.

1. Ἡ Αγία Γραφή, ἡ Ίερή Παράδοση καὶ ἡ αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων ὡς ἀρχές τῆς ἱερῆς Θεολογίας καὶ πηγές τῆς πίστεως

¹¹ Βλ. Βλ. καὶ Μούγιου Θεώνη, *Ἡ Ἠθικὴ Φιλοσοφία τοῦ Βικεντίου Δαμοδοῦ. Διδακτορικὴ Δια-τριβὴ πού ὑποβλήθηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή τοῦ ΕΚΠΑ*, Ἀθήνα 2015, σ. 15. Παρακάτω στὴ σ. 25 ἡ ἴδια ἐρευνήτρια σημειώνει γιὰ τὸν Δαμοδό ὅτι μαζί με τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη καὶ τὸν Βράϊλα - Ἀρμένη «*συνέβαλε στὴν ἀναμόρφωση τῆς ἐθνικῆς συνείδησης τῶν Ἑλλήνων βάσει τοῦ συνδυαστικοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ τύπου, πού προσπαθεῖ νὰ ταιριάξει τὴ φιλοσοφία μετὰ τὴ χριστιανικὴ θεολογικὴ διάνοηση*» διαλεγόμενος σὲ βάθος μετὰ τὴν ἀρχαία καὶ τὴ σύγχρονη θεο-λογικὴ διάνοηση, ὥστε «*νὰ διαμορφώσει προσωπικὴ νεωτερικὴ θεωρία καὶ νὰ ἐκφράσει τίς πνευματικὲς ἀνησυχίες τῶν συγχρόνων του. Μέσω τοῦ γόνιμου φιλοσοφικοῦ διαλόγου καὶ τῶν συνακόλουθων ἀναμετρήσεων καὶ ἀντιπαραθέσεων μετὰ τίς νεότερες φιλοσοφικὲς θεωρίες συμ-βάλλει στὴ διαμόρφωση τῆς νεοελληνικῆς παιδείας, ἡ ὁποία ἀποτελέσσει τὸν πυρήνα καὶ τὸ προπύργιο τῆς αὐτοσυνειδησίας τῶν Ἑλλήνων*».

¹² Βλ. *Παράδοση καὶ ἀλλοτρίωση*, ὅπ.παρ. σ. 79. Ὅπως ἀναφέρει παρακάτω σὸ ἴδιο ἔργο του ὁ π. Γ. Δ. Μεταλληνός, «*ὁ φιλόσοφος Δαμοδός, ὁ φυσικὸς Δαμοδός καὶ ὁ θεολόγος Δαμοδός ἢ ἠθικολόγος, συμπίπτουν ἀπόλυτα μεταξύ τους... Γιατὸ καὶ διακρίνει σὸ ἔργο του ἀνάμεσα σὲ Γραικοὺς - Ρωμαίους καὶ Λατίνους(Φράγκους)*» γιὰ νὰ συμπεράνει ὅτι στὴ γενικότερη στάση τοῦ Δαμοδοῦ ἀπέναντι στὴ Δύση «*ἀπουσιάζει καὶ ὁ παραμικρὸς γραικυλισμὸς καὶ ἡ ἐλάχιστη μειονεξία*», ὁπότε ὁ Δαμοδός δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ μονολεκτικὰ οὔτε φιλοδυτικὸς οὔτε ἀντιδυτικὸς, ἀλλὰ «*ἀντικειμενικὸς ἐκτιμητῆς καὶ ἀποδέκτης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὀρθοῦ, ἀπ' ὅπου καὶ ἄν προέρχεται*» (βλ. *Παράδοση καὶ ἀλλοτρίωση...ὅπ.παρ. σ. 83*).

Ο Βικέντιος Δαμοδός είναι θερμός υπέρμαχος του έπιστημονικού χαρακτήρα της ιερής Θεολογίας¹³, τήν όποία βεβαίως σαφώς διακρίνει ως μία έπιστήμη κατά βάση φιλολογική που μελετά ιερά κείμενα και έρευνά τό κτιστό, από τή χαρι-σματική θεολογία που έρευνά τό άκτιστο¹⁴. Εύλογα λοιπόν έπισημαίνει ότι, όπως ή κάθε έπιστήμη έχει τις δικές της οικείες άρχές, βάσει των όποιών συνάγει τά συμπεράσματα της, έτσι και ή ιερή Θεολογία. Ως έπιστήμη φιλολογική που μελετά τά ιερά κείμενα και τά έρμηνεύει έχει τις δικές της άρχές, από τις όποιες άντλεί τά θεολογικά της έπιχειρήματα. Κατ' άρχάς, λοιπόν, ό Δαμοδός υπογραμ-μίζει ότι ή κοινή, γενικώτατη και συνάμα πρωταρχική άρχή εκ της όποιας ή Θεολογία συνάγει τά συμπεράσματα της είναι ή πίστη, περιεχόμενο της όποιας είναι ή θεϊκή μαρτυρία και Άποκάλυψη¹⁵. Παραθέτει μάλιστα και μαρτυρίες μεγάλων έκκλη-

¹³ Τό ζήτημα της κατάδειξης του έπιστημονικού χαρακτήρα της ιερής Θεολογίας άπασχό-λησε λεπτομερώς τον Δαμοδό στο δεύτερο ζήτημα που έθεσε στα προοιμιακά θεολογικά ζητήματα της Δογματικής του, διατυπώνοντάς το ως εξής: «Πότερον ή θεολογία είναι έπι-στήμη ή πίστις ή σοφία και πασών των άλλων εύγενεστέρα, ή πότερον είναι αναγκαία ή ού» (Βλ. Βικεντίου Δαμοδού, *Δογματική...* όπ.παρ. σσ. 15-23).

¹⁴ όπ.παρ. σ. 8, 128-134, όπου ό Δαμοδός έπισημαίνει τά ακόλουθα: «Προσέτι διπλήν είναι ή θεία διδασκαλία, ήτις θεμελιούται εν τή ιερῶ αποκαλύψει. Μίαν είναι ή πίστις, δι' ής πιστεύομεν τά δόγματα, ήμίν παρά του Θεου πεφανερωμένα. Άλλη είναι δύναμις τις, δι' ής έσμέν ικανοί εξηγείν τά θεία πράγματα, άπερ νοούμεν διά της πίστεως, και πείθειν άλλους, όπως πιστεύσωσιν αυτά. Έτι δέ δυνάμεθα άπολογείσθαι υπέρ αυτών των θείων δογμάτων κατά των αίρετικών και άντιπάλων της Έκκλησίας». Πρβλ. Νικ. Ματσούκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Α' ...*, όπ.παρ. σ. 138, όπου ό άείμνηστος Ν. Ματσούκας έπισημαίνει ότι στο πλαίσιο της διπλής μεθοδολογίας των έκκλησιαστικών Πατέρων, «οί δύο θεολογίες, ή χαρι-σματική και ή έπιστημονική, σίγουρα αναφέρονται στη βασική διάκριση κτιστού και άκτίστου ...στο κτιστό αναφέρεται ή έπιστημονική θεολογία και στο άκτιστο ή χαρισματική». Μάλιστα σύμφωνα με τον ίδιο καθηγητή στο Βυζάντιο ποτέ ή θεολογική έπιστήμη δέν αποτελούσε απλώς μία έπιστήμη ακαδημαϊκή δίπλα στις άλλες, τις θεωρητικές, τις πρακτικές και τις ποιητικές, σύμφωνα με τή διαίρεσή τους από τον Άριστοτέλη. Αντίθετα, ή ακαδημαϊκή θεολογία ήταν συνδεδεμένη άφενός με τή χαρισματική θεολογία και άφετέρου ήταν συνεργατική προς όλες τις άλλες έπιστήμες της πυραμίδας του γνωστικού έπιστητού. Τό σύνολο της έπιστημονικής γνώσης ήταν στή διάθεση του έπιστήμονα θεολόγου, απο-τελώντας ύλικό για τή θεολογική ακαδημαϊκή έπιστήμη, όχι όμως για τή χαρισματική θεολογία (όπ.παρ. σσ. 140-141).

¹⁵ όπ.παρ. σ. 39, 930-935: «Έκάστη έπιστήμη έχει τάς οικείας Άρχάς, εξ όν συνάγει τά έαυτής συμπεράσματα. Διό και ή ιερά Θεολογία έχει τούς ίδιους τόπους, εξ όν λαμβάνονται τά θεολο-γικά έπιχειρήματα, αίτινες άρχαί λέγονται θεολογικάί. Η κοινή ούν και γενικωτάτη και όμοι άρχικωτάτη άρχή της Θεολογίας, εξ ής συνάγει τά έαυτής συμπεράσματα είναι ή πίστις, ήγγουν ή θεία μαρτυρία και άποκάλυψις».

σιαστικῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων, ὅπως ὁ Ἰλάριος Πικταβίου¹⁶, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας¹⁷, ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρέας¹⁸ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος¹⁹, γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς *ἀβασανίστου πίστεως* στὴν ἐκμάθηση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὶς μαρτυρίες αὐτές, ἐπισημαίνει, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι «ὁ καθολικὸς τόπος καὶ ἡ κυριωτάτη ἀρχὴ τῶν θεολογικῶν ἐπιχειρημάτων ἐστὶν ἡ πίστις, ἥτοι ἡ θεία ἀποκάλυψις», δηλαδή ἡ αὐτοφανέρωση τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους. Μάλιστα ὁ Δαμοδὸς ὑπογραμμίζει τὴν ἐπισήμανση τοῦ ἁγ. Ἰωάννη Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεοδώρητου Κύρου, ὅτι ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἀστόχησαν στὶς περὶ τοῦ Θεοῦ διαλογικὲς τους ἀναζητήσεις ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι δὲν παρέλαβαν ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεὸ τὴ γνώση περὶ τῶν θείων πραγμάτων²⁰.

Ἡ *ἀβασανίστος πίστις* ποὺ εἶναι κατὰ τοὺς προαναφερθέντες ἐκκλησιαστικὸς Πατέρες ἀναγκαία γιὰ τὴν ἐκμάθηση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἀναφέρει ὁ Δαμοδός, ἀντλεῖ τὸ περιεχόμενὸ τῆς πρωτίστως ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, ποὺ εἶναι ὁ γραπτὸς λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος φαίνεται ἐν ταῖς Γραφαῖς. Προσθέτει, ἐντούτοις, ὅτι παρὰ τὴν πρωταρχικὴ τῆς θέσης στὴν ἀποκάλυψη καὶ ἐκμάθηση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἡ Ἁγία Γραφή ἀπὸ μόνη τῆς δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὴν ἀπόδειξη ὅλων τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, καθόσον οἱ Ὁρθόδοξοι ἔχουμε παραλάβει

¹⁶ ὅπ.παρ. σ. 39, 935-938: «Καθ' ὃ φησι γὰρ ὁ θεῖος Ἰλάριος· *A Deo siscendum est, Quid de Deo intelligendum est, quia non nisi se auctore cognoscitur*. Ἦγουν· Παρὰ τοῦ Θεοῦ δεῖ μαθάνειν ὅσα δεῖ νοεῖν περὶ αὐτοῦ, διότι οὐ γινώσκεται, εἰ μὴ ὄντος αὐτοῦ ἀρχηγοῦ τῆς γνώσεως (*De Trinitat. V, 21. PL 10, 143*)».

¹⁷ ὅπ.παρ. σ. 39, 938-940: «Καὶ ὡσπερ εἶπέ τις τῶν Ἑλλήνων σοφός, οὐδὲν ἀνθρώποις τῶν θείων σαφές. Καὶ κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον, «πίστει τιμᾶσθω τὰ ὑπὲρ νοῦν (*Γλαφυρῶν Β', PG 69, 452C*)».

¹⁸ ὅπ.παρ. σ. 39, 940-946: «Καὶ ὁ θεῖος Κλήμης... Εἶπερ οὖν καὶ κατὰ Πλάτωνα, ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἢ παρὰ τῶν ἐκγόνων τοῦ Θεοῦ τὸ ἀληθές ἐκμανθάνειν μόνως οἶόν τε, εἰκότως παρὰ τῶν θείων λογίων τὰ μαρτύρια ἐκλεγόμενοι, τὴν ἀληθειαν ἀνοχοῦμεν ἐκδιδάσκεσθαι διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (*Στρωματεῖς, ΣΤ' PG 9,345C*). Καὶ πάλιν· Δεῖν οἶμαι ὑπὲρ ἡμᾶς ἀβασανίστω τῇ πίστει τιμᾶν· ἀσθενεῖ γὰρ πως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἰς γε τὸ δύνασθαι συνιέναι πάντα (*Κλήμεντος Ἀλεξανδρ. apud Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Ἱερά Παράλλ., PG 96, 477*)».

¹⁹ ὅπ.παρ. σ. 39, 946-948: «ὁμοίως ὁ μέγας Βασίλειος... Οὕτως δὴ οὖν καὶ τὸ τῆς θεολογίας μυ-στήριον τὴν ἐκ τῆς ἀβασανίστου πίστεως ἐπιζητεῖ συγκατάθεσιν (*Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία εἰς τὸν ριε Ψαλμόν. PG 30, 105AB*)».

²⁰ ὅπ.παρ. σσ. 39-40, 948-955: «Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν συνάγεται, ὅτι ὁ καθολικὸς τόπος καὶ κυριωτάτη ἀρχὴ τῶν θεολογικῶν ἐπιχειρημάτων ἐστὶν ἡ πίστις, ἥτοι ἡ θεία ἀποκάλυψις, ἣγουν ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένη ἡμῖν περὶ αὐτοῦ φανέρωσις. Διὰ τοῦτο, καθὼς σημειοῖ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῇ πέμπτῃ ὁμιλίᾳ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους καὶ ὁ Θεοδώρητος ἐν τῷ πρώτῳ Κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἐξέπεσον περὶ τοῦ Θεοῦ διαλεγόμενοι, διότι οὐκ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν γνώσιν τῶν θείων»· Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία Ε' εἰς τὴν Α' Κορινθίους, PG 61, 39ἔξ. Καὶ Θεοδώρητου Κύρου, Ἑλλην. Παθημ. Θεραπευτικῆ, Λόγος Α', PG 83, 789ἔξ.

πολλά και από την έν γένει ιερή Παράδοση, ή οποία είναι ο ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ Δαμοδός θέτει τὴν Ἁγία Γραφή μέσα στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς ιερῆς Παράδοσης, ἐφόσον κοινὸ περιεχόμενο τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ιερῆς Παράδοσης εἶναι ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ Ἁγία Γραφή περιέχει τὸν γραπτὸ λόγο, ἐνῶ ἡ ιερὴ Παράδοση ἐκφράζει τὸν προφορικὸ θεῖο λόγο, ποῦ ἔχει θέση συμπληρωματικὴ ἀλλὰ συχνὰ καὶ ἐρμηνευτικὴ τοῦ γραπτοῦ θεοῦ λόγου ²¹.

Ἀκολουθῶς ὁ Δαμοδός θέτει καὶ τὰ κρίσιμα θέματα τῆς ἐρμηνείας καὶ τοῦ ἐρμηνευτῆ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐπισημαίνοντας ὅτι ὅσα ἀναγινώσκονται στὴν Ἁγία Γραφή χρῆζουν ἐρμηνείας καὶ ἀποσαφηνισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Αὐτὴ, ὑπογραμμίζει, ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ ἀποσαφηνίζει καὶ νὰ ἐρμηνεύει τὶς Γραφές. Ἡ αὐτόνομη καὶ ἐρήμην τῆς Ἐκκλησίας ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς διὰ τοῦ ὑποκειμενικοῦ συλλογισμοῦ, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ διαφορετικὲς ἀποκλεί-νουσες ἐρμηνευτικὲς προσεγγίσεις. Ἐπομένως, τονίζει, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐνώνεται μὲ τὴν Ἁγία Γραφή ἡ αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κατεξοχὴν μὲ τὶς Οἴκου-μενικὲς τῆς Συνόδου ἐξηγεῖ αὐθεντικὰ τὴν ἔννοια τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο διευθετεῖ καὶ ἐπιλύει τὶς ἀμφισβητήσεις ἀναφορικὰ μὲ τὰ δόγματα, τῶν ὁποίων ἡ θεμελίωση καὶ ἡ ἀπαρχὴ βρίσκεται στὴν Ἁγία Γραφή ²².

Συγκεφαλαιώνοντας, λοιπὸν, ὁ Δαμοδός τὴ διδασκαλία τοῦ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ιερῆς Θεολογίας, ἐπισημαίνει ὅτι αὐτὲς εἶναι οἱ ἀκόλουθοι τρεῖς: α) Ἡ θεο-πνευστὴ Ἁγία Γραφή, τὴν ὁποία ἀπαρτίζουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ βιβλία ποῦ ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὡς κανονικὰ καὶ ἀληθινὰ καὶ συγκροτοῦν τὸν λεγόμενο κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. β) Ἡ θεοπνευστὴ Παράδοση, μέρος τῆς ὁποίας ἀρχικὰ παραδόθηκε προφορικὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ στοῦς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ μέσου αὐτῶν καὶ τοῦ κηρύγματός τους παραδόθηκε σ' ἐμᾶς. Γιὰ τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς θείας Παράδοσεως ὁ Δαμοδός ἐπισημαίνει ὅτι ξεκίνησε μὲν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἀποστόλους, ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴ ὁμῶς ἐποπτεία τοῦ Ἁγίου Πνεύμα-

²¹ ὅπ.παρ. σ. 40, 956-960: «Ἡ πίστις δέ, ἥτις ἐστίν, ὡς εἴρηται, ἡ καθολικὴ ἀρχή, λαμβάνεται κυριώτερον παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, ἥτοι παρὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὃς φαίνεται ἐν ταῖς Γραφαῖς. Ἡ θεία Γραφή ὁμῶς οὐκ ἀρκεῖ πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τῶν δογμάτων πάντων τῆς πίστεως· πολλά γὰρ παρελάβομεν διὰ τῆς Παράδοσεως, ἥτις ἐστίν ὁ ἄγραφος τοῦ Θεοῦ λόγος».

²² ὅπ.παρ. σ. 40, 960-966: «Ἐπὶ δέ, ὅσα ἀναγινώσκονται ἐν τῇ Γραφῇ, ἐάν μὴ σαφηνισθῶσι παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ σαφηνίζειν καὶ ἐρμηνεύειν τὰς Γραφάς, δύναται διὰ τοῦ συλλογισμοῦ διαφόρως νοεῖσθαι. Διὸ ἐνοῦσθαι δεῖ τῇ θείᾳ Γραφῇ ἢ αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐξηγεῖ ἐξόχως ἐν ταῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις τὴν ἔννοιαν τῆς Γραφῆς, καὶ δι' αὐτῆς διορίζει τὰς περὶ τῶν δογμάτων ἀμφισβητήσεις».

τος, τό όποιο μετά τήν έπιφοιτησή του στους άγίους Άποστόλους κατά τήν Πεντηκοστή ύπαγόρευσε και ένέπνευσε τό άποστολικό κήρυγμα. Μάλιστα ό Κεφαλλονίτης λόγιος τονίζει ότι ή ιερή Παράδοση έχει τήν ίδια ισχύ και τό ίδιο κϋρος μέ τήν Άγία Γραφή, διότι άποτελει έξίσου λόγο Θεοϋ μέ τόν γραπτό λόγο τής Αγίας Γραφής, γεγονός πού ώς Χριστιανούς μας ύποχρεώνει νά σεβόμαστε έξίσου τήν προφορική εκκλησιαστική Παράδοση και τήν Άγία Γραφή, κατά τόν τρόπο άκριβώς πού όφείλουμε τήν ίδια ύπακοή στα προστάγματα του βασιλέως, τόσο τά καταγεγραμμένα ύπό τή μορφή ενός διατάγματος όσο και εκείνα πού είναι εκπεφρασμένα μόνον διά λόγου προφορικού, καθώς ό ίδιος βασιλεύς είναι αυτός πού προστάζει άλλοτε διά του γράμματος και άλλοτε διά τής φωνής²³. γ) Η άυθεντία τής Έκκλησίας, ή όποία εκφράζεται είτε διά των ιερών Συνόδων και κατ' έξοχήν των Οικουμενικών είτε διά των θεοφόρων Πατέρων στα συγγράμματά τους.

Ό Δαμοδός έπισημαίνει ότι άνέκαθεν τόσο οι Ρωμαιοκαθολικοί όσο και οι Όρθόδοξοι απέδιδαν μεγάλο κϋρος στη μαρτυρία των Πατέρων και μάλιστα άκό-μη και όταν οι Πατέρες όμιλοϋσαν κατ' ιδίαν στα έργα τους, χωρίς νά είναι μέλη ιερών συνόδων. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα σεβασμού στο κϋρος πατερικών μαρτυριών πού εκφράστηκαν άκόμη και εκτός του συνοδικού πλαισίου, ό Δαμοδός αναφέρει τόν σεβασμό μέ τόν όποιο ό ιερός Αύγουστίνος στο σύγ-γραμμά του κατά *Ιουλιανού του Πελαγανιστοϋ* μνημόνευσε τίς μαρτυρίες του Ειρηναίου Λουγδούνου, του Μεγάλου Άθανασίου, του Γρηγορίου Ναζιανζηνού και άλλων εκκλησιαστικών Πατέρων, προς άναίρεση τής διδασκαλίας των Πελαγια-νιστών στο ζήτημα τής θείας Χάριτος²⁴.

²³ όπ.παρ. σ. 40-41. 966-977: «Αί κυριώτεροι τούτων και τής Θεολογίας μάλλον οίκεται άρχαί είσιν τρεις. Πρώτη έστίν ή θεία Γραφή, ήγον αι βίβλοι τής Γραφής, τάς όποιας ή Έκκλησία γνω-ρίζει κανονικάς και άληθείς. Δευτέρα έστίν ή θεία Παράδοσις, ήτις εκ του στόματος του Χριστου ειπόθη εις τούς Άποστόλους και δι' αυτών εις ήμάς, ή ή θεία αυτη παράδοσις έλαβε τήν άρχήν παρά των θείων Άποστόλων, ύπαγορεύοντος και έμπνέοντος του Πνεύματος του Αγίου. Και σημείωσαι ότι ή θεία Παράδοσις έχει τήν αυτην ισχύν, ήν έχει ή θεία Γραφή, διότι έστι λόγος Θεου, ώσπερ και ή Γραφή. Καθάπερ δεϊ σεβασθαι ήμάς τή αυτη ύπακοή τά προ-στάγματα του βασιλέως, τόσοσιν τά γεγραμμένα, όσον και τά διά λόγου μόνου πεφανερωμένα· ό ίδιος βασιλεύς γάρ έστιν ό προστάσσων και διά του γράμματος και διά τής φωνής».

²⁴ όπ.παρ. σσ. 41, 977-984: «Τρίτη άρχή έστιν ή άυθεντία τής Έκκλησίας, ήτις λαλει ήμιν ή διά των ιερών Συνόδων, έξόχως των Οικουμενικών, ή διά των θείων Πατέρων. Η Μαρτυρία γάρ των Πατέρων και έξω των Συνόδων κατ' ιδίαν λαλούντων, άει παρά τοις Καθολοις και Όρθο-δόξοις μέγα έλαβε τό κϋρος· διό ό ιερός Αύγουστίνος εν τοις βίβλοις αυτου κατά του Ιουλιανου, φέρει τάς μαρτυρίας του Ειρηναίου, του Άθανασίου, του Ναζιανζηνου και άλλων Πατέρων εις

Γιά νά καταδείξει ὁ Δαμοδός τὸ μέγεθος τοῦ κύρους καί τῆς αὐθεντίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, μνημονεύει τὴ μαρτυρία τοῦ πάπα Ρώμης Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου, ὁ ὁποῖος παρομοίαζε τίς πρῶτες τέσσερις Οἰκουμενικές Συνόδους ἀπὸ ἄποψη κύρους καί ἀποπνέοντος σεβασμοῦ μέ τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια, ὁμολογώντας τὸν ἀνάλογο σεβασμὸ τοῦ πρὸς αὐτές, κατὰ τὸν τρόπο πού δέχεται καί σέβεται τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια ²⁵. Ἀναφέρει ἀκόμη ὁ Δαμοδός ὅτι ὁ ἱερός Αὐγουστίνος χαρακτήριζε τίς Οἰκουμενικές Συνόδους πληρέστερες συνόδους μέ σωτηριώδη αὐθεντία ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ²⁶.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Κεφαλλονίτης λόγιος ἐξηγεῖ ὅτι ἡ αὐθεντία τῆς Οἰκου-μενικῆς Συνόδου εἶναι μεγάλη, διότι μία τέτοια γενικὴ Σύνοδος ἀναπαριστᾷ καί περιγράφει ὅλη τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ὁ Δαμοδός συμπληρώνει ὅτι στὴν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας, περιλαμβάνονται καί οἱ κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων πού ἐπικυρώθηκαν ἀπὸ τὴν ἐν Τρούλλῳ σύνοδο. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τίς συνόδους, ἐξακολουθεῖ, στὴν Ἐκκλησία μεγάλη εἶναι καί ἡ αὐθεντία τῶν ἱερῶν διδασκάλων, δηλαδή τῶν θεοφόρων Πατέρων, ἰδιαίτερως μάλιστα ὅταν ὅλοι τους ἢ ἡ πλειονότητά τους συμφωνοῦν ἐπὶ ἐνὸς ζητήματος. Τὴν αὐθεντία τους αὐτὴ οἱ Πατέρες, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, τὴν ὀφείλουν στὸ γεγονός ὅτι εἶναι πεφωτισμένοι μέ τὸ θεῖον ἄκτιστο φῶς, ἔχοντας ἀποστολὴ νά φωτίζουν τὸν κόσμον μέ τὴ λάμψη καί ἀκτινοβολία τῆς θεϊκῆς διδασκαλίας ²⁷.

ἀναίρεσιν τῶν Πελαγιανῶν, ὡσπερ ἦν ὁ Ἰουλιανός, ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς θείας Χάριτος».

²⁵ ὅπ.παρ. σ. 41, 985-996: «Περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τῆς αὐθεντίας αὐτῶν, ἄκουσον τί λέγει ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ πάπας· *Sicut santi evangelii quattuor libros, sic quattuor concilia suscipere et venerarium efateor; Nicenum scilicet ..., Constantinopolitanum quoque..., Ephesinum etiam ...et Calcedonense (Gregor. Magni, Epistula 1, 25. PL 77, 478).* Ἦγουν· Ὡσπερ τὰ τέσσερα βιβλία τοῦ Εὐαγγελίου, οὕτως ὁμολογῶ δέχεσθαι καί σέβεσθαι τὰς τέσσαρας συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ δηλαδή, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐν Ἐφέσῳ καί ἐν Χαλκηδόνι. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ εἰκοστῇ τετάρτῃ τοῦ α' βιβλίου καί ἐν τῇ δεκάτῃ ἐπιστολῇ φησὶν· *Et sic quattuor synodos sanctae universalis ecclesiae, sicut quattuor libros sancti evangelii recipimus (Gregorii Magni, Registri Epistularum III. PL 77, 614).* Ἦγουν· Καί οὕτως δεχόμεθα τὰς τέσσαρας συνόδους τῆς ἁγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡσπερ τὰ τέσσερα βιβλία τοῦ Εὐαγγελίου».

²⁶ ὅπ.παρ. σ. 41, 996-997: «Καί ὁ Αὐγουστῖνος ἐν τῇ ριγ' ἐπιστολῇ· *Plenaria concilia, quorum est in ecclesia salu berrima auctoritas (S. Augustini, Epist. LIV. PL 33, 140)*»

²⁷ ὅπ.παρ. σσ. 41-42, 998-1005: «Τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐστὶ μεγάλη ἡ αὐθεντία, διότι πᾶσαν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν παρίστησιν. Ἐν τῇ αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας περιλαμβάνονται καί οἱ κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, οὓς βεβαιοῖ ἢ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος. Πλήν τῶν συνόδων μεγάλη ἐστὶν καί τῶν ἱερῶν διδασκάλων, ἧτοι τῶν θείων Πατέρων ἡ αὐθεντία, μάλιστα ὅταν πάντες, ἢ οἱ πλειο-

Σύμφωνα με τόν Δαμοδό, οί θεολογούντες χρησιμοποιούν δύο ειδών Θεολογικά επιχειρήματα. Τό ένα είδος επιχειρημάτων τό όνομάζει *ἀναγκαῖον καί ἀποδεικτικόν*, διότι στίς θεολογικές ύποθέσεις ἀναγκάζει *πρός τήν συγκατάθεσιν*, έν αντιθέσει μέ τό άλλο είδος θεολογικών επιχειρημάτων, τό όποιο ό Δαμοδός χαρακτηρίζει ως *πιθανόν μόνον*. Τά ἀναγκαῖα επιχειρήματα, ύποστηρίζει ό Κεφαλλονίτης λόγιος, λαμβάνονται από τήν Άγία Γραφή, από τήν ιερή Παράδοση καί από εκείνες τίς Συνόδους πού δέχθηκε ως όρθόδοξες ή Έκκλησία, καθώς καί από κάθε άλλη διδασκαλία πού επαγγέλλεται καί όμολογεῖ ή Όρθόδοξη Καθολική Έκκλησία. Όσον άφορᾷ στά πιθανά επιχειρήματα, ό Δαμοδός ἀναφέρει ότι αὐτά λαμβάνονται από διάφορους τόπους, μεταξύ τών όποίων ένας ἀληθής τόπος εἶναι ή μαρτυρία τών Πατέρων καί Διδασκάλων τής Έκκλησίας, οί όποιοί *«έδιελέχθησαν περί τών θείων πραγμάτων κατ'ίδίαν»* καί έκτός τοῦ συνοδικοῦ πλαισίου. Σ' αὐτήν τήν περίπτωση, επισημαίνει εὐλογα ό Δαμοδός, όσο περισσότεροι καί έγκριτώτεροι εἶναι οί Πατέρες τόσο μεγαλύτερη καί ισχυρότερη εἶναι ή μαρτυρία τους γιά τό έκάστοτε υπό συζήτηση θεολογούμενο ζήτημα. Έάν πάλι, συνεχίζει, γιά κάποια ύπόθεση θεολογική ύπάρχει συμφωνία καί όμοφωνία όλων τών Πατέρων, τότε αὐτή ή όμόφωνη διδασκαλία τους οὐσιαστικά επέχει θέση καθολικά ἀποδεκτοῦ δόγματος, διότι ή συμφωνία τών Πατέρων συμπεραίνει καί βεβαιώνει κάποια παλαιά παράδοση, ή όποία εἶναι κανόνας τής πίστεως ²⁸.

Πέραν τών προαναφερθέντων γνωρίμων στή Θεολογία τόπων ό Δαμοδός ἀναγνωρίζει ότι γιά τήν άντληση θεολογικῆς επιχειρηματολογίας ύπάρχουν καί άλλοι, τρόπον τινά επείσακτοι - έξωγενεῖς τόποι, όπως ή έκκλησιαστική καί ή έλληνική ιστορία, κι' άκόμη ό έμφυτος αλλά καί ό διά τής μαθήσεως ἀποκτηθείς λόγος, τούς όποίους χρησιμοποίησαν κάποιοι προγενέστεροι έκκλησιαστικοί Πατέρες στίς

νες συμφωνῶσι διά μίαν ύπόθεσιν. Οί Πατέρες γάρ εἰσι τῷ θείῳ φωτί πεφωτισμένοι, όπως φωτίσωσι τόν κόσμον ταῖς λάμπουσι τῆς θείας διδασκαλίας».

²⁸ όπ.παρ. σ. 42: *«..δύω εἰσί τά γένη τών επιχειρημάτων, οἷς χρῆται ό θεολογῶν. Έν έστιν ἀναγκαῖον καί όσον πρόσ τάς θεολογικάς ύποθέσεις ἀποδεικτικόν, διότι ἀναγκάζει πρόσ τήν συγκατάθεσιν. Τό άλλο έστί πιθανόν μόνον. Τά ἀναγκαῖα επιχειρήματα λαμβάνονται έκ τῆς θείας Γραφῆς, έκ τῆς θείας Παραδόσεως καί έκ τών Συνόδων, τάς όποίας έδέχθη ή Έκκλησία, καί έκ πάσης έτέρας διδασκαλίας, τήν όποίαν επαγγέλλεται καί όμολογεῖ ή Καθολική Έκκλησία. Τά πιθανά επιχειρήματα λαμβάνονται έκ διαφόρων τόπων, τών όποίων εἷς έστιν ἀληθής ή μαρτυρία τών Πατέρων καί Διδασκάλων τῆς Έκκλησίας, οἱ κατ'ίδίαν έδιελέχθησαν έξω τών Συ-νόδων περί τών θείων πραγμάτων. Όσον δέ εἰσι πλειονες καί έγκριτώτεροι οί Πατέρες, τόσον ένδυναμοῦται περισσότερο ή μαρτυρία αὐτῶν. Έάν δέ έν τινι ύποθέσει συμφωνῶσι πάντες όμοῦ, ή διδασκαλία αὐτή, έχει τόπον σχεδόν δόγματος καθολικοῦ. Η συμφωνία γάρ αὐτῶν συμπεραίνει παλαιόν τινα παράδοσιν, ήτις έστί κανών τῆς πίστεως, ως δείξομεν έν τῷ ἰδίῳ τόπῳ».*

διαλογικές τους συζητήσεις ιδιαίτερος κατά τῶν ἐθνικῶν καί τῶν ἀπίστων, οἱ ὁποῖοι ἀπέρριπταν τόσο τήν Ἁγία Γραφή ὅσο καί τήν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας, ἀναζητώντας λόγους φυσικούς καί φυσικές ἀποδείξεις. Ἐναντι ὄλων αὐτῶν, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, ἐκκλησιαστικοί Πατέρες καί διδάσκαλοι, ὅπως ὁ μάρτυρας καί φιλόσοφος Ἰουστίνος, ὁ Λακτάντιος, ὁ Τερτυλλιανός καί ὁ Ἀρνόβιος, ἔκαναν χρήση διαφόρων εἰδῶν ἐπιχειρημάτων, καθῶς καί φιλοσοφικῶν συλλογισμῶν, προκειμένου νά διασαφηνίσουν τήν ἀλήθεια τῆς πίστεως κατά τῶν Ἑλλήνων ἐθνικῶν ²⁹.

Ὁ Δαμοδός ἐπισημαίνει ὅτι τό μέγεθος τῆς αὐθεντίας τῶν θεοφόρων Πατέρων τό φανερόν οἱ σύνοδοι. Ἐν προκειμένῳ, ἀναφέρει, εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἡ 5^η καί ἡ 7^η Οἰκουμενικές Σύνοδοι καθυποβάλλουν σέ ἀνάθεμα ὅσους ἀπορρίπτουν τίς ἀποφάσεις τῶν θεοφόρων Πατέρων. Τό ἴδιο ἀποκαλυπτικός γιά τό μέγεθος τῆς αὐθεντίας τῶν θεοφόρων Πατέρων, παρατηρεῖ ὁ Δαμοδός, εἶναι καί ὁ 19^{ος} κανόνας τῆς ἐν Τρούλῳ συνόδου, ὁ ὁποῖος ἐπιτάσσει στούς προεστῶτες τῶν ἐκκλησιῶν καθημερινά καί ἐξαιρέτως τίς Κυριακές νά διδάσκουν εἰς βάθος πρὸς ὅλον τόν κληρο καί τόν λαό τοὺς λόγους τῆς εὐσεβείας μέσα ἀπό τήν Ἁγία Γραφή, ἀναλύοντάς τους τόσο τά νοήματα τῆς ἀληθείας ὅσο καί τά ἁμαρτήματα, χωρίς νά ἐκτρέπονται ἀπό τοὺς ἤδη παραδοθέντας ὅρους ἢ ἀπό τήν παράδοση τῶν θεοφόρων Πατέρων. Ἀλλά καί στήν περίπτωση πού ἀνακύψει κάποιο ἀγιογραφικό ζήτημα, αὐτό νά μὴν ἐρμηνεύεται κατ' οὐδένα ἄλλο τρόπο, παρά μόνον ὅπως παρέθεσαν ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῶν συγγραμμάτων τους οἱ φωστῆρες καί διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ³⁰.

²⁹ ὅπ.παρ. σ. 47, 1142-1151: «Πλὴν τῶν προειρημένων οἰκείων τῆς θεολογίας τόπων, ἐξ ὧν λαμβάνονται τά θεολογικά ἐπιχειρήματα, ἢ ἀναγκαῖα ἢ πιθανά, εἰσὶ καί ἕτεροι οἰονεὶ ἐπει-σακτικοὶ τόποι, οἷον ἡ ἐκκλησιαστικὴ καί ἑλληνικὴ ἱστορία, ὁ ἔμφυτος καί διὰ τῆς μαθήσεως πεπορισμένος λόγος, μάλιστα κατά τῶν ἐθνικῶν καί ἀπίστων, οἵτινες οὐ δέχονται τὰς Γραφὰς καί τῆς Ἐκκλησίας τὴν αὐθεντίαν, ἀλλὰ ζητοῦσι λόγους φυσικούς καί ἀποδείξεις φιλοσοφικάς. Οὕτως πολλοὶ τῶν Πατέρων κέχρηται διαφόροις ἐπιχειρήμασι καί συλλογισμοῖς φιλοσοφικοῖς πρὸς τὸ σαφηνῆσαι τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως κατά τῶν Ἑλλήνων. Τοιοῦτοί εἰσι Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς καί φιλόσοφος, ὁ Λακτάντιος, ὁ Τερτυλλιανός καί ὁ Ἀρνόβιος».

³⁰ ὅπ.παρ. σσ. 42-43, 1020-1030: «Ὅτι δέ ἔχουσι μεγάλην τὴν αὐθεντίαν οἱ θεῖοι Πατέρες φαίνεται ἐκ τῶν συνόδων. Ἡ Πέμπτη γάρ καί ἐβδόμη ἀναθέματα καθυποβάλλουσι τοὺς μὴ δεχομένους τὰς ἀποφάσεις τῶν θείων Πατέρων. Καί ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος ἐν τῷ δεκάτῳ ἐνάτῳ κανόνι φησὶν, ὅτι “δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δέ ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὸν κληρον καί τὸν λαόν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους ἐκ τῆς θείας Γραφῆς ἀναλεγόμενους τὰ τῆς ἀληθείας νοήματά τε καί κρίματα καί μὴ παρεκβαίνοντας τοὺς ἤδη παραδοθέντας ὅρους ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν· ἀλλὰ καί εἰ γραφικὸς ἀνακινήσει λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνεύεωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καί διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκει-

Τά επίσημα πρακτικά τῶν ἰδίων τῶν ἐκκλησιαστικῶν Συνόδων, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, φανερόνουν πῶς οἱ συναθρόντες σ' αὐτές συνοδικοὶ ἀρχιερεῖς ἔκαναν χρήση τῆς μαρτυρίας τῶν παλαιῶν Πατέρων, τόσο γιά τήν ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὅσο καί γιά τή στερέωση τῶν ἐκ τῆς Γραφῆς ἀπορροόντων δογματών ἐκ παραλλήλου μέ τήν ἀναίρεση τῶν αἰρέσεων, γεγονός πού δείχνει ὅτι ἀνέκαθεν οἱ μεταγενέστεροι θεοφόροι Πατέρες κράτησαν ἀνόθευτη τή διδασκαλία τῶν προ-γενεστέρων τους θεοφόρων διδασκάλων, στό πλαίσιο τῆς ἀληθινῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Στό πλαίσιο αὐτό ὁ Δαμοδός μνημονεύει τήν ἐπισήμανση τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας πρὸς τόν Ἐπίσκοπο Σούκενσο Διοκαισαρείας: «ἀλλ' ἐδιδάχθημεν παρά τῆς θείας Γραφῆς καί τῶν ἁγίων Πατέρων» (Ἐπιστ. Πρὸς Σούκενσου..., PG 77, 229CD).

Τό συμπέρασμα τοῦ Δαμοδοῦ εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἀκολούθησε τήν πρακτική νά βεβαιώννει τά δόγματα τῆς πίστεως διά τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων, διότι, σύμφωνα μέ τή μαρτυρία καί πάλι τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, οἱ Πατέρες δέν ὀμιλοῦσαν λέγοντας καί διδάσκοντας δικά τους λόγια, ἀπλῶς ἐναρμονισμένα μέ τό κήρυγμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀλλά οὐσιαστικά τό ἴδιο τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ Πατρός ὀμιλοῦσε δι' αὐτῶν, ὑπαγορεύοντάς τους τί νά λέγουν καί τί νά διδάσκουν στοὺς πιστοὺς ³¹.

2. Τό ζήτημα τῶν ἀμφιλεγόμενων προσωπικῶν πατερικῶν ἀπόψεων καί τῶν ἐπί μέρους πατερικῶν διαφωνιῶν.

Ἡ συμφωνία τῆς διδασκαλίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων σέ ὅλα τά κεφαλαιώδη δόγματα τῆς πίστεως, ὅπως καί σέ ζητήματα ἡθους καί πνευματικῆς ζωῆς, εἶναι γιά τόν Δαμοδό ἕνα γεγονός ἰδιαίτερης

ων συγγραμμάτων παρέθεντο» (Πηδάλιον ..., Ἀγαπίου Ἱερ. καί Νικοδήμου Μοναχοῦ., 2003, σ. 235).

³¹ ὅπ.παρ. σ. 43, 1030-1040: «...ὡς φαίνεται ἐκ τῶν πράξεων τῶν ἰδίων Συνόδων, οἱ συναθρόντες ἐν αὐταῖς ἀρχιερεῖς κέκρηται τῆ μαρτυρία τῶν παλαιῶν Πατέρων διά τήν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς καί διά τήν στερέωση τῶν δογματών, ὀμοῦ καί ἀναίρεσι τῶν αἰρέσεων. Ἐγὼ οὖν σιωπῶ λέγειν, ὅτι αἰεὶ οἱ μεταγενέστεροι θεοὶ Πατέρες ἐκράτησαν τήν διδασκαλίαν τῶν πρό ἑαυτῶν θεοφόρων διδασκάλων. Ὅθεν ὁ Κύριλλος φησιν· «ἀλλ' ἐδιδάχθημεν παρά τῆς θείας Γραφῆς καί τῶν ἁγίων Πατέρων». Ἡ Ἐκκλησία τοίνυν ἐβεβαίωσε ἀεὶ τά δόγματα τῆς πίστεως διά τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων, διότι καθάπερ μαρτυρεῖ ὁ Κύριλλος, «οὐκ ἦσαν αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες κατά τήν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, ἀλλά τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καί Πατρός, τό λαλοῦν ἐν αὐτοῖς». Εἶναι συνεπῶς ἀπολύτως σωστή ἡ ἐπισήμανση τοῦ π. Γ. Μεταλληνοῦ ὅτι στό ἔργο τοῦ Δαμοδοῦ φαίνεται ἡ ὀρθή διασύνδεση Δογματών - Ἐκκλησίας - Συνόδων - Πατέρων - Γραφῆς. (Βλ. Παράδοση καί ἀλλοτριώση... ὅπ.παρ. σ. 76).

σημασίας, όφειλόμενο στόν άγιοπνευματικό τους φωτισμό, καθώς τό Άγιο Πνεύμα συγκροτεί όλον τόν Θεσμό τής Έκκλησίας από τήν ήμέρα τής Πεντηκοστής, διασφαλίζοντας τήν ένότητά της. Έντούτοις, ό Δαμοδός γνωρίζει ότι στήν έλληνόφωνη όπως και στή λατινόφωνη πατερική γραμματεία κυκλοφορούσαν και ψευδεπίγραφα –μέ όνόματα σπουδαίων έκκλησιαστικῶν Πατέρων- συγγράμματα άμφιβόλου προελεύσεως, καθώς και πατερικά συγγράμματα νοθευμένα μέ αίρετικές άπόψεις καταδικασμένων από τήν Έκκλησία αίρετικῶν συγγραφέων. Ακόμη, έχει επίγνωση ότι -όχι σπάνια- σέ πατερικά συγγράμματα εκφράζονταν για επί μέρους θέματα καθαρά προσωπικές και ένιοτε άστοχες άπόψεις τῶν ίδιων τῶν έκκλησιαστικῶν διδασκάλων. Γι' αυτό, επικροτώντας ό Δαμοδός ως άριστα διατυπωθεϊσες σχετικές έπισημάνσεις τοῦ ιεροῦ Αύγουστίνου, ύποστηρίζει ότι μεμονωμένες πατερικές παραθέσεις, οι όποιες δέν έχουν προηγουμένως έπιβεβαιωθεί και έγκριθεί από τήν Έκκλησία, έχουν άμφίβολη άξια και έπομένως δέν έπαρκοῦν νά συγκροτήσουν δόγμα τής Όρθόδοξης Καθολικῆς Έκκλησίας³².

Πρός έπίρρωση τῶν λόγων του ό Κεφαλλονίτης λόγιος παραθέτει τίς σχετικές έπισημάνσεις τοῦ ιεροῦ Αύγουστίνου από τήν 8^η έπιστολή του *Πρός Βιγένσιον*³³, από τή 19^η έπιστολή του *Πρός Ιερώνυμον*³⁴,

³² Βικεντίου Δαμοδοῦ, Δογματική...όπ.παρ. σ. 43, 1041-1044: «Δεῖ όμως σημεῖωσαι, ότι ή μαρτυρία μόνη τῶν Πατέρων, άπλῶς θεωρουμένη, χωρίς τής βεβαιώσεως τής Έκκλησίας οὐκ ἔστι άναμ-φίβολος και όλως ίκανή, προς τό ποιεῖν δόγμα τής καθολικῆς έκκλησίας, καθάπερ άριστα θεωρεῖ ό ιερός Αύγουστῖνος έν ιεροῖς τόποις».

³³ όπ.παρ. σ. 43, 1044-1049: «Και πρώτον μέν έν τῇ η' έπιστολῇ *Πρός Βιγένσιον* λέγει· “Μή συνάγεις κατά τῶν θείων μαρτυριῶν συκοφαντίας έκ συγγραμμάτων έπισκόπων, οἰονεῖ *Γλαρίου, Κυ-πριανοῦ* και τῶν λοιπῶν· τοῦτο γάρ τό γένος τῶν γραφῶν από τῶν κανονικῶν διαφεῖται. Οὐ γάρ οὕτως άναγινώσκονται, ὥστε και ένάντια μή φρονεῖν μή έξεῖναι, εάν ἴσως άλλως εφρόνησαν ἢ τ' άληθές άπαιτεῖ” (S. Augustini, *Epist. XCIII, 10, fratri Vincentio*, PL 33, 322)». Ό Δαμοδός στις άνα-φορές του στό πρόσωπο τοῦ ιεροῦ Αύγουστίνου δέν φεΐδεται κοσμητικῶν έπιθέτων όπως «μέγας και άγχινούστατος διδάσκαλος», «θεῖος» και «ιερός», ένῶ σέ άρκετές περιπτώσεις στη-ρίζει δικές του άπόψεις επί θεμάτων δογματικῶν σέ αντίστοιχες θέσεις τοῦ έν λόγῳ λατίνου Πατρός. Έντούτοις επί συγκεκριμένων θεμάτων, όπως στό θέμα τής εκπόρευσης τοῦ Άγίου Πνεύματος και από τόν Υἱό, εῖναι εὔδιάκριτη και μία έπιφυλακτικότητα τοῦ Δαμοδοῦ έναντι τοῦ Αύγουστίνου. Όπως εὔλογα έπεσήμανε σχετικά ό π. Γ. Μεταλληνός, αυτή ή έπιφυ-λακτικότητα τοῦ Δαμοδοῦ έναντι τοῦ Αύγουστίνου δείχνει τήν πατερική γνησιότητα τῶν κρι-τηρίων του και τήν επίγνωση του «ότι ό Αύγουστῖνος δέν μπορεί νά θεωρηθεῖ άναμφίβολα άσφαλῆς όδηγός τής έκκλησιαστικῆς παράδοσης. Γι' αυτό τόν ακολουθεῖ μόνο εκεί πού όρθοδο-ξεῖ, και πάντοτε παράλληλα μέ άποδεδειγμένα όρθόδοξους πατέρες» (βλ. *Παράδοση και άλλο-τρίωση*, σ. 56).

³⁴ όπ.παρ. σσ. 43-44, 1049-1055: «Και έν τῇ δεκάτῃ ένάτῃ έπιστολῇ [*Πρός Ιερώνυμου*]· “Εγώ μόνας ταῖς κανονικαῖς Γραφαῖς, ταύτην έμαθον τήν εὔλάβειαν και

από το *Περί ενότητος τῆς Ἐκκλησίας*³⁵, από τὴν 148^η ἐπιστολή³⁶, καθώς και ἀπὸ τὸ *Κατὰ Φαύστου* σύγγραμμά του στὸ ὁποῖο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Δαμοδός, ὁ Λατίνος ἐκκλησιαστικός Πατέρας ὑποστηρίζει ὅτι μολονότι ἡ αὐθεντία τῶν θεοφόρων Πατέρων εἶναι μεγάλη, ὡστόσο δὲν ἐξο-μοιώνεται μὲ τὴν αὐθεντία τῶν κανονικῶν καὶ ἀναγνωρισμένων βιβλίων³⁷.

Οἱ ἀνωτέρω ἐπισημάνσεις τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, σύμφωνα μὲ τὸν Δαμοδό, καταδεικνύουν ὅτι οἱ κατ' ἴδιαν καὶ ἐκτὸς τοῦ συνοδικοῦ πλαισίου ἐκφρασθεῖσες ἀπαντήσεις καὶ ἀποφάσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων δὲν ἔχουν ἐγγυημένη καὶ πέραν πάσης ἀμφιβολίας ἀποδεικτική βεβαιότητα καὶ ἐγκυρότητα ἀλλὰ μόνον πιθανή. Ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς ἐνίοτε ἀμφίβολης ἀποδεικτικῆς ἀξίας τοῦ ἐκφρασθέντος κατ' ἴδιαν καὶ ἐκτὸς τοῦ ὀρθοδόξου συνοδικοῦ πλαισίου πατερικοῦ λόγου, ὅπως ἐπισημαίνει εὐλόγα ὁ Δαμοδός, ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ὁ Χριστὸς ὑποσχέθηκε τὴν ἀσφάλεια καὶ βεβαιότητα τῆς πίστεως μόνον ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ βεβαίως ὄχι στὸν κάθε ἄνθρωπο κατ' ἴδιαν καὶ ἀτομι-

τιμὴν ἀπονεῖμαι, ὥστε μηδὲν ἐσφάλλαι τοὺς αὐτὰ συγγράψαντας στερεώτατά με πιστεύειν· τοὺς δ' ἄλλους οὕτω ἀναγι-νώσκω, ὥστε καὶ ὅσαπερ διδασκαλίας ἀγιοσύνη διέγραψαν, οὐ διὰ τοῦτο πιστεύειν με ἀληθῆς διατὶ οὕτως ἐφρόνησαν, ἀλλ' ὅτι με ἢ διὰ γραφῆς κανονικῆς ἢ λόγῳ τινὶ πιθανῶ πείθειν ἠδύναντο».

³⁵ ὅπ.παρ. σ. 44, 1055-1058: «Καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ *Περί ενότητος τῆς Ἐκκλησίας*. “Οὐδέ τοῖς καθολικοῖς ἐπισκόποις συμφωνητέον, ἐάν που διαμαρτάνωσι κατὰ τῶν κανονικῶν *Γραφῶν φρονοῦντες*” (S. Augustini, *Epistula, De unitate Ecclesiae* 28. PL 43, 410-411).

³⁶ ὅπ.παρ. σ. 44, 1058-1069: «Καὶ ἐν τῇ ἑκατοστῇ δεκάτῃ πρώτῃ ἐπιστολῇ· “*Neque enim quo vultibet disputationis velut scribe ... Canonicas habere debemus; ut nobis non lice; te se...onorificetia, quae isti debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, atque respuere, si fover inuenerimus, quod aliter sensevine, quam veritas habet Divino ad Jutorio, vel ab aliis inelecea vel anobis Talis ego sum in scriptis aliovel tales volo..*” (S. Augustini, *Epistula 148, IV, 15 PL 33, 628-629*). Ἦγουν· Οὐ δεῖ γάρ ἡμῶς ἐκάστου τινὸς τὰς διαλέξεις ὡσερ γραφὰς κανονικὰς, ὥστε μὴ ἐξεῖναι ἡμῶν σωθείσης τῆς τιμῆς, ἣτις πρέπει τοῖς ἀνδράσι ἐκείνοις καὶ κατακρίνειν καὶ ἀθετεῖν, ἔνια τῶν παρ' ἐκείνων γεγραμμένων, ἐάν εὑρεθῶσι φρονοῦντες παρὰ τῶν ἄλλων· τοιοῦτους θέλω εἶναι τοὺς ἀναγνώσκοντας τὰ ἡμέτερα».

³⁷ ὅπ.παρ. σ. 44, 1069-1070: «Καὶ ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ βιβλίῳ *Κατὰ Φαύστου*, κεφαλαίῳ ε' φησὶν, ὅτι εἰ καὶ μεγάλη ἐστὶν ἡ αὐθεντία τῶν θείων Πατέρων, οὐχ ὁμοιοῦται ὁμως τῇ αὐθεντία τῶν κανονικῶν βιβλίων. *Et ideo cuncta eius modi, nisi vel cetra ratione, vel ex illa canonica auctoritate defendantur, ut dimonstretur sine omnino ita esse, sine fieri potuisse, quod vel disputatum ibi est, vel narratum, si cui sisplicuerit, aut credere noluerit, non reprehenditur* (S. Augustini, *Contra Faustum, V. PL 42, 249*). Ἦγουν· Διὸ ταῦτα πάντα (αἱ μαρτυρίαι δηλαδὴ τῶν Πατέρων), ἐάν μὴ βεβαιωθῶσιν ἀσφαλεστάτῳ τινὶ λόγῳ, ἢ τῇ κανονικῇ αὐθεντίᾳ, ἴνα δειχθῇ ἢ οὕτως εἶναι ἀληθῶς ἢ δύνασθαι εἶναι, καθάπερ ἐκεῖνοι ἐδια-λέχθησαν ἢ ἐδιηγῆσαντο· οὐκ ἐλέγχεται ὁ μὴ δεχόμενος ἐκεῖνα καὶ πιστεύει μὴ βουλόμενος».

κά. Ἡ Ἁγία Γραφή, ὑπογραμμίζει ὁ Δαμοδός, δίδαξε ἐμὰς τοὺς Ὀρθοδόξους ὅτι μόνη ἡ Ὀρθόδοξη Καθολικὴ Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἐπιστοσίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὄχι οἱ Πατέρες κατὰ μέρος καὶ ἀτομικά, ὁπότε ἡ μεμονωμένη ἐκτὸς τοῦ ὀρθοδόξου συνοδικοῦ πλαισίου θεώρηση τῶν πατερικῶν μαρτυριῶν δὲν ἔχει πάντοτε ἀποδεικτικὴ ἀξία καὶ ἰσχὺ γιὰ τὰ δόγματα³⁸.

Ὁ Δαμοδός ἀναγνωρίζει ὅτι σὲ πολλές περιπτώσεις ὀρισμένοι ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες ἔσφαλαν σὲ ἐπὶ μέρους ζητήματα. Ὡς τέτοια χαρακτηριστικὴ περίπτωση ἐσφαλμένου πατερικοῦ λόγου ὁ Κεφαλλονίτης Λόγιος μνημονεύει τὴν ἐντολὴ τοῦ μεγαλομάρτυρος Κυπριανοῦ Καρθαγένης νὰ ἀναβαπτίζονται ὅλοι οἱ ἐπανερχόμενοι στὶς τάξεις τῆς κανονικῆς Ἐκκλησίας αἰρετικοὶ καὶ οἱ σχισματικοί, γεγονός πού σχολίασε ἐπικριτικά ὁ ἱερός Ἀύγουστίνος στὸ 6^ο βιβλίο του *περὶ βαπτίσματος κατὰ τῶν Δονατιστῶν*. Ἀκολουθῶς ὁ Δαμοδός παραθέτει τὸ σχετικὸ αὐγουστίνειο κείμενο στὸ πρωτότυπο λατινικὸ κείμενο καὶ σὲ δική του μετάφραση³⁹. Μνημονεύει ἐπίσης ὡς ἐσφαλμένη διδασκαλία τὴν ἄποψη τοῦ Γρηγορίου Νύσσης πού σχετικοποιεῖ τὴν αἰωνιότητα τῆς κολάσεως, τὴν ὁποία ὁ καππαδόκης ἐκκλησι-αστικός Πατέρας ἀνέπτυξε στὸ πλαίσιο τῆς ἐκφρασθείσας προσωπικῆς διδασκαλίας του περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων. Προσθέτει ἀκόμη γενικά ὁ Δαμοδός ὅτι καὶ ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες ἐπλανήθηκαν σὲ διάφορα ἐπὶ μέρους θεολογού-μενα ζητήματα. Ἐν προκειμένῳ ὁ Δαμοδός ἐπισημαίνει διευκρινιστικά ὅτι ἂν καὶ ἐνίοτε οἱ Πατέρες δὲν ἀληθεύουν στοὺς λόγους τους, ἐντούτοις δὲν εἶναι αἰρετικοὶ ἀλλὰ ὀρθόδοξοι καὶ ἀγιώτατοι, διότι –σύμφωνα μὲ τὴ σωστὴ ἐπισήμανση τοῦ Φακούνδου Ἑρμιανῆς- τοὺς Πατέρες, παρὰ τὰ ὅποια σφάλματά τους, τοὺς δι-

³⁸ ὅπ.παρ. σσ. 44-45: *Ἰδοὺ οὖν, ὅτι αἱ ἀποκρίσεις καὶ ἀποφάσεις τῶν Πατέρων κατ' ἰδίαν λαλοῦντων ἔξω τῶν ἱερῶν συνόδων οὐκ ἔχουσιν ἀναμφίβολον τοῦ ἀποδεικνύναι βεβαιότητα, ἀλλὰ πιθανὴν μόνον. Καὶ τὸ αἴτιον ἐστίν, διότι ὁ Χριστὸς τὴν ἀσφάλειαν τῆς πίστεως ὑπεσχέθη μόνη τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐκ ἑκάστω κατ' ἰδίαν ἀνθρώπῳ. Ἡμεῖς παρὰ τῆς Γραφῆς ἐδιδάχθημεν, ὅτι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία μόνη ἔχει τὴν ἐπιστοσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ἂν οἱ Πατέρες κατὰ μέρος. Διὰ τοῦτο τῶν Πατέρων ἡ μαρτυρία ἀπλῶς θεωρουμένη οὐκ ἔστιν ἀποδεικτικὴ τῶν δογμάτων».*

³⁹ ὅπ.παρ. σ. 45, 1087-1097: *«Δεύτερον, πολλάκις τινὲς τῶν Πατέρων ἔσφαλαν. Οὕτως ὁ μέγας Κυπριανὸς ἐδιώρισεν ἀναβαπτίζειν πάντας τοὺς αἰρετικούς, περὶ οὗ φησιν ὁ Ἀύγουστίνος ἐν βιβλίῳ σι' περὶ βαπτίσματος κατὰ τῶν Δονατιστῶν: Redens debitam venerentiam dimquimque honorem, quantum valias, per soluens pacific episcopo, et glorioso martyri Cypriano, audio tamam dicere cum aliter santis sede schismaticis vel hereticis baptizantis, quod postea ne vita pondidit (S. Augustini, De Baptismo 6, 2. PL 43, 199). Ἦγουν ἀποδιδούς τὴν ὀφειλομένην εὐλάβειαν καὶ πληρῶν τὴν πρέπουσαν τιμὴν, ὅση δύ-ναμις, τῷ εἰρηνοποιῷ ἐπισκόπῳ καὶ ἐνδόξῳ Κυπριανῷ. Τολμῶ ὁμως λέγειν, ὅτι αὐτὸς ἐφρό-νησεν περὶ τοῦ ἀναβαπτίζειν τοὺς σχισματικούς καὶ αἰρετικούς ἄλλως ἢ ἐφάνη ἢ ἀλήθεια.»*

καιώνει ο σκοπός και η αγαθή τους πρόθεση, καθόσον δεν είπαν τα μὴ ἀληθῆ και ἐσφαλμένα με σκοπό και πρόθεση νά ἀντιταχθοῦν στήν Ὁρθόδοξη Καθολική Ἐκκλησία και νά προβάλλουν ὡς ἐκκλησιαστικά δόγματα δικές τους προσωπικές ἀπόψεις, ἀλλά ἐπειδή νόμιζαν ἐσφαλμένα ὅτι αὐτή ἡ γνώμη τους εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, συμπεραίνει ὁ Δαμοδός, δέν ἀποχωρίζονται οἱ Πατέρες αὐτοί ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἀλλά οὐσιαστικά συμφωνοῦν με τή γνώμη τῆς Ἐκκλησίας διακατεχόμενοι ἀπό τόν πόθο τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας, ἔστω και ἄν διαφέρουν λεκτικά στήν ἐσφαλμένη τους ὑπόθεση.

Εἰς ἐπίρρωσιν αὐτῆς του τῆς ἐπισήμανσης ὁ Δαμοδός ἐπικαλεῖται τή σχετική ἀθωωτική ἀποψη τοῦ Μεγάλου Βασιλείου και τοῦ Ἱερωνύμου γιά τούς ἀρχαίους Πατέρες Ἰουστίνου τόν μάρτυρα και Ἀπολογητή, Γρηγόριου τόν Θαυματουργό και Λακτάντιο, στά συγγράμματα τῶν ὁποίων, ὅπως ἀναφέρει, διαβάζονται κάποιες ἀπόψεις, πού καθαυτές νοούμενες –ἐρήμην δηλαδή τοῦ εὐρύτερου διαμορφωθέντος δογματικοῦ πλαισίου- διαπιστώνεται ὅτι εἶναι ἐνάντιες στήν Ὁρθοδοξία⁴⁰.

Ὅσα ἀναφέρει ἐν προκειμένῳ ὁ Δαμοδός γιά τίς μεμονωμένες ἐσφαλμένες ἀπόψεις τῶν προαναφερθέντων ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων και Πατέρων ἰσχύουν ἀσφαλῶς και γιά ἐπί μέρους δογματικές ἀπόψεις τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, τόν ὁποῖο βεβαίως ὁ Κεφαλλονίτης λόγιος δέν κατονομάζει ἀπό προσωπικό σεβασμό, στό πλαίσιο αὐτῆς του τῆς ἀναφορᾶς γιά τίς ἀμφιλεγόμενες ἢ και ἐσφαλμένες ἐνίοτε προσωπικές πατερικές ἀπόψεις ἐπί διαφόρων θεολογικῶν ζητημάτων. Ἄλλωστε αὐτός ὁ σεβασμός του γιά τόν ἱερό Αὐγουστίνου, τόν ὁποῖο χαρακτηρίζει «μέγαν, ἀγκινούστατον και θεῖον διδάσκαλον», ὅπως ἐπεσήμανε ὁ π. Γ. Μεταλληνός, τόν ὀδηγεῖ ἐνίοτε νά τόν δικαιολογεῖ, ἀμφισβητώντας ἀποδιδόμενες σ' αὐτόν θέσεις, γαίτι γνωρίζει και τίς ἀλλεπάλληλες νοθεύσεις στά αὐγουστίνεια κείμενα. Ἐν-τούτοις σέ κάποιες περιπτώσεις τόν ἐπικρίνει ἀμερόληπτα γιά φανερά ἀνορθόδοξες ἀπόψεις του, ὅπως γιά τό ζήτημα τοῦ προορισμοῦ και τῆς θείας χάριτος, τίς ὁποῖες δέν διστάζει νά χαρακτηρίσει αἰρετικές, διαχωρίζοντας ὁμως τόν ἴδιο τόν Αὐγουστίνου ἀπό τή χορεία τῶν αἰρετικῶν, ἐπισημαίνοντας ὅτι

⁴⁰ ὁπ.παρ. σ. 45: «Ὡσαύτως ὁ Γρηγόριος Νύσσης δογματίζει μὴ εἶναι αἰώνιον τήν κόλασιν, και ἄλλοι ἐν ἑτέροις ἐπλανήθησαν. Οἱ Πατέρες ὁμως, εἰ και ἐνίοτε οὐκ ἀληθεύουσιν ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν, οὐκ εἰσὶν αἰρετικοί, ἀλλ' ὀρθόδοξοι και ἀγιώτατοι, διότι (καθάπερ θεωρεῖ ὁ Φακοῦνδος) ὁ σκοπός δικαιοῖ τούς Πατέρες. Οὐ γάρ ἐκεῖνοι εἶπον τά μὴ ἀληθῆ ἔχοντες σκοπόν ἀντικεῖσθαι τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλά νομίζοντες ταύτην εἶναι τῆς Ἐκκλησίας τήν ἀλήθειαν. Ὅθεν οὐ χωρίζονται τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά συμφωνοῦσι αὐτῇ τῇ γνώμῃ και τῷ πόθῳ τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας, εἰ και διαφέρουσι τοῖς ῥήμασι και τῇ ψευδεῖ ὑποθέσει. Οὕτως ἀθωοῖ τούς ἀρχαίους Πατέρες και ὁ μέγας Βασίλειος και ὁ θεῖος Ἱερώνυμος, τόν Ἰουστίνου δηλαδή, τόν θαυματουργόν Γρηγόριον και τόν Λακτάντιον, ἐν οἷς ἀναγιγνώσκονται τινα, τά ὁποῖα ἀπλῶς νοούμενά εἰσιν ἐνάντια τῆς Ὁρθοδοξίας».

«οὐ διὰ τοῦτο ἦν αἰρετικός ὁ Αὐγουστῖνος, διότι οὐκ εἶπεν ἐκεῖνα ἀντιμαχόμενος τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι τοῦτο ἐστὶ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τοῦ ὁποίου οὐ γέγονε πρότερον ζήτημα καὶ φανερά ἀναίρεσις.»⁴¹. Σὲ ἄλλο μάλιστα σημεῖο τῆς Δογματικῆς του ὁ Δαμοδός ἀποδίδει ἀπερίφραστα στὸν Αὐγουστῖνο τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ φραγκικὴ κακοδοξία τοῦ Filioque ἀποδεικνύοντας, ὅπως ἐπεσήμανε εὐλόγα καὶ πάλι ὁ π. Γ. Μεταλληνός, «ἐκπληκτικὴ γνώση τῆς ὀρθόδοξης προβληματικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς θεμελίωσης τῆς φραγκικῆς παράδοσης στὸν ἐπίσκοπο Ἰππῶνος, ἐνῶ σ' ἄλλα σημεῖα διαφωνεῖ ριζικὰ μὲ ἄλλες ἀπόψεις τῆς θεολογίας τοῦ Αὐγουστίνου, δηλώνοντας τὴν ἀντίθεσή του»⁴².

Κατόπιν τούτων, ὁ Δαμοδός ἐκφράζει τὴν ἀντίθεσή του στὴν ἐπιπόλαιη καὶ ἀναίσχυνη, ὅπως ἀναφέρει, ἀντιμετώπιση καὶ ἀπόρριψη τῶν προσωπικῶν ἀπόψεων τῶν Πατέρων, θεωρώντας ὅτι τῆς ὁποίας ἀπορριπτικῆς ἀντιμετώπισης τέτοιων ἀμφιλεγόμενων πατερικῶν ἀπόψεων πρέπει νὰ ἔχει προηγηθεῖ προσεκτικὴ ἐξέταση καὶ περίσκεψη. Αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸν Δαμοδό, σημαίνει ὅτι, ὅταν κάποιοι ἐκ-κλησιαστικοὶ Πατέρες ἐκφράζουν ἀπόψεις ὄχι τόσο σαφεῖς ἀλλὰ ἀμφιλεγόμενες καὶ δεκτικὲς διαφορετικῶν ἐρμηνειῶν, οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διασαφηνιστοῦν καὶ νὰ ἀθωωθοῦν ἀπὸ ὅσα γράφονται στὰ ἄλλα βιβλία τους, αὐτὲς θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ διερμηνεύονται μὲ κριτήριον τὴν ἀλήθεια παρά νὰ κατακρίνονται ὡς ψευδεῖς. Ὁ Δαμοδός εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ὅσα ἀπὸ τὰ λεχθέντα τῶν Πατέρων εἶναι ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολα πρέπει νὰ ἐξηγοῦνται διὰ τῶν σαφεστέρων καὶ βεβαιωτέρων καὶ οὐδέποτε νὰ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, καθὼς αὐτό θὰ ὀδηγοῦσε στὴ συσκοτίση καὶ τὴ θόλωση τῶν ἐναργῶν καὶ προφανῶν διὰ τῶν ἀδήλων καὶ ἀσαφῶν⁴³.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ὁ Δαμοδός ἐπισημαίνει ὅτι, ὅποτε προκύπτει ζήτημα διαφωνίας τῶν Πατέρων μεταξὺ τους, πρέπει νὰ προτιμᾶται ἡ ἄποψη τῆς πλειονότητος τῶν Πατέρων, οἱ ὁποῖοι συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ

⁴¹ Βλ. Γ. Δ. Μεταλληνός, *Παράδοση καὶ ἀλλοιρίωση*, ὅπ.παρ. σ. 57, σημ. 25.

⁴² ὅπ.παρ. σ. 58: Ὅπως εἶναι πλέον εὐρύτητα γνωστό, ὁ ἱερός Αὐγουστίνος εἶναι ὁ εισηγητὴς καὶ θεμελιωτὴς τοῦ κακόδοξου φραγκικοῦ δόγματος τοῦ Filioque, λόγῳ τῆς ἐσφαλμένης του κατανόησης τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ὅπως προδίδει τὸ ἔργο του *De Fide et Symbolo*, κεφάλαια 19-20, τὸ ὁποῖο ἀνέλυσε ἐπισταμένως ὁ ἀείμνηστος π. Ἰωάννης Ρωμανίδης στὸ ἔργο του *Ρωμηοσύνη*, σ. 89έξ.

⁴³ ὅπ.παρ. σ. 46, 1109-1115: «Διὸ οὐ δεῖ ἀναισχύντως τῶν Πατέρων ἀπορρίπτειν τὰς γνώμας, ἀλλὰ μετὰ ἐξετάσεως μεγάλης. Ὅθεν ὅταν λέγωσιν τινὰ οὐ τοσοῦτον φανερά, ἀλλ' ἀμφίβολα καὶ ὁμῶ-νυμα, τὰ ὁποῖα οὐ δυνάμεθα σαφηνίσαι καὶ ἀθωῶσαι ἐκ τῶν ἄλλων βιβλίων αὐτῶν, δεῖ μᾶλλον ἐρμηνεύειν κατὰ τὴν ἀλήθειαν τὰ ἀδήλα ἐκεῖνα ῥητὰ ἢ κατακρίνειν ὡς ψευδῆ. Δεῖ γάρ τὰ ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολα ἐξηγεῖν διὰ τῶν σαφεστέρων καὶ βεβαιωτέρων, εἰ οὐκ ἀνάπαλι ἐπισκο-τίζειν τὰ ἐναργῆ καὶ φανερά διὰ τῶν ἀδήλων καὶ ἀσαφῶν».

ἐκάστοτε προκειμένου ζητήματος καὶ ἰδιαίτερος ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ σοφία καὶ ἀγιότητα εἶναι ἐξέχουσα⁴⁴.

Γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα τῆς πατερικῆς διαφωνίας γιὰ ἐπὶ μέρους ζητήματα καὶ τὴν ἐνδεδειγμένη ἀντιμετώπισή του ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ὁ Δαμοδὸς καταφεύγει καὶ στὴν ἄποψη ποὺ ἐξέφρασε ὁ Βικέντιος Ληρινένσιος στὸ βιβλίο του *κατὰ τῶν αἰρέσεων*, τὴν ὁποία χαρακτηρίζει ἄριστη. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν ἄποψη, τὰ τρία κριτήρια ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθοῦνται στὶς περιπτώσεις ὅπου οἱ Πατέρες ἐκφράζουν διαφορετικὲς καὶ ἀποκλίνουσες μεταξὺ τους προσεγγίσεις γιὰ τὰ ἴδια θέματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: α) ἡ καθολικότητα, β) ἡ ἀρχαιότητα καὶ γ) ἡ σύμφωνη ὁμόνοια. Ὅπως ἐξηγοῦσε στὸ προαναφερθὲν ἔργο του ὁ Λατίνος ἐκκλησιαστικὸς Πατέρας, ἡ καθολικότητα ἀκολουθεῖται ὅταν ὁμολογοῦμε ἀληθινὴ τὴν πίστη ἐκείνη, τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ὅλη ἡ Ἐκκλησία ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ὅπως τὴν ἀποκάλυψε ὁ Θεός. Ἀκολουθεῖται ἡ ἀρχαιότητα, ὅταν δὲν ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴ διδασκαλία ὅλων ἐκείνων ποὺ τιμοῦμε ὡς μείζονες ἀγίους καὶ τοὺς ὁποίους τίμησαν οἱ δικοὶ μας ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες. Ἡ σύμφωνη πάλι ὁμόνοια ἀκολουθεῖται, ὅταν ἀκολουθοῦνται συνδυαστικὰ ὅλων ἢ σχεδόν ὅλων τῶν ἱερῶν διδασκάλων οἱ γνῶμες⁴⁵.

Ἐπιπρόσθετα ὁ Δαμοδὸς ἔχει ὑπόψιν του καὶ τὴν ἐπισήμανση τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου, ὁ ὁποῖος στὸν τρίτο Κατὰ τῶν αἰρέσεων διάλογό του ὑποστήριξε ὅτι οἱ Πατέρες, ἐρμηνεύοντας τὰ θεῖα δόγματα στὶς διαλογικὲς τους συζητήσεις μὲ τοὺς αἰρετικούς, σὲ πολλές περιπτώσεις ὑπερέβησαν τὰ μέτρα διότι, ἀγωνιστικῶς φερόμενοι κατὰ τῶν αἰρετικῶν, ἐξέφρασαν κάποιες ἀπόψεις, οἱ ὁποῖες ἐξ ἐπόψεως δογματικῆς, καὶ ἂν παραβλεφθεῖ τὸ ὅλο διαλεκτικὸ ἀντιαιρετικὸ πλαίσιο ὅπου λέχθηκαν φαίνονται ἐσφαλμένες καὶ ψευδεῖς. Στὸ ἐν λόγω κείμενο τοῦ Θεοδωρήτου ἀπὸ τὸν Ἑρانيστὴ του, τὸ ὁποῖο παραθέτει ὁ Δαμοδὸς, ὁ ἐπίσκοπος Κύρου ὑποστήριξε ὅτι ἡ σφοδρότητα τῆς διαμάχης μὲ τοὺς αἰρετικούς ἦταν ἡ αἰτία τῆς ἐνίοτε «διαλεκτικῆς ἀμετροπέπειας» τῶν Πατέρων, ἐξηγώντας μὲ ἓνα ἐκφραστικό-τατο πα-

⁴⁴ ὅπ.παρ. σ. 46, 1115-1117: «Δεύτερον ἐν τῇ διαφωνίᾳ τῶν Πατέρων δεῖ προτιμᾶν τοὺς πλείονας κατὰ τὸ αὐτὸ συμφωνοῦντας καὶ ὧν ἡ σοφία καὶ ἀγιότης ἐστὶν ἐξαίρετος».

⁴⁵ ὅπ.παρ. σ. 46, 1117-1126: «Ὅθεν περὶ τούτου ἄριστά φησιν Βικέντιος ὁ Ληρινένσιος ἐν τῷ βι-βλίῳ κατὰ τῶν αἰρέσεων· «Τρία δεῖ ἀκολουθεῖν, τὴν καθολικότητα, τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τὴν σύμφωνον ὁμόνοιαν. Ἀκολουθοῦμεν τὴν καθολικότητα, ὅταν ὁμολογοῦμεν ἀληθῆ τὴν πίστιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὅλη ἡ Ἐκκλησία πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὁμολογεῖ, καθὼς ἀπεκάλυψε ὁ Θεός. Ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀρχαιότητα, ὅταν οὐ μακρύνωμεν ἐκ τῆς διδασκαλίας ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἔχομεν ὡς μείζονας ἀγίους καὶ τοὺς ἐτίμησαν οἱ ἡμέτεροι Πατέρες. Ἀκολουθοῦμεν τὴν σύμφωνον ὁμόνοιαν, ὅταν ἀκολουθῶμεν ὅλων, ἢ σχεδόν ὅλων, τῶν ἱερῶν διδασκάλων τὰς γνώμας» (Vicentii Lirinensis, *Common. I.* PL 50, 640)».

ράδειγμα ότι εν προκειμένω οι Πατέρες ενήργησαν ὅπως συνηθίζουν να κάνουν οι φυτοκόμοι οι ὅποιοι, ὅταν διαπιστώσουν ὅτι ἕνα φυτό ἔχει πάρει στραβή κλίση, δέν ἀρκοῦνται ἀπλῶς νά τό ἀνασηκώσουν στήν κατακόρυφο γραμ-μή ἀλλά τό στρέφουν στήν ἀντίρροπη κατεύθυνση πέραν τῆς κατακορύφου, ὥστε μέ αὐτή τήν ἐπιπρόσθετη ἀντίρροπη κλίση νά ἐπανέλθει σταδιακά στή σωστή εὐθυτενή στάση ⁴⁶.

Σέ μία τελευταία του ἐπισήμανση ὁ Δαμοδός ὑποστηρίζει ὅτι οἱ Πατέρες δέν ἀσχολοῦνται σ' ὅλα τά ἔργα τους μέ ὅλα τά ζητήματα ἀλλά ἐνίοτε, ἔχοντας στραμμένη τήν προσοχή τους σέ μία ὑπόθεση, παραμερίζουν καί ἐγκαταλείπουν τά ὑπόλοιπα ζητήματα ὡς ἀταίριαστα μέ τήν ὑπόθεση πού τους ἀπασχολεῖ καί τά ἐξηγοῦν ἀσαφῶς, ἰδιαίτερος μάλιστα ὅταν δέν ἔχει τεθεῖ ἀκόμη ζήτημα περί ἐκείνων τῶν πραγμάτων. Ἔτσι, σύμφωνα μέ τόν Δαμοδό, οἱ Πατέρες συμβαίνει ἐνίοτε νά μήν ἐξηγοῦν μέ μεγάλη σαφήνεια καί *κατά πᾶσαν ἀκρίβειαν* κάποιες ὑποθέσεις, ἀλλά νά ὀμιλοῦν μέ ἐλευθερία γιά ὀρισμένα θέματα, μολονότι τά θέματα αὐτά δέν εἶναι καί τόσο ἀσφαλῆ καί ἀκίνδυνα ⁴⁷.

3. Ἀναγκαῖες διευκρινίσεις γιά τή σχέση Ἁγίας Γραφῆς καί Ἱερῆς Παραδόσεως καί τή θέση τους ὡς πηγῶν τῆς πίστεως καί τῶν θεολογικῶν ἀρχῶν

Ὁ Δαμοδός ἔχει ὑπόψιν του πατερικές μαρτυρίες πού συνηγοροῦν γιά τήν ἀναγκαιότητα πλήρους ἐμπιστοσύνης μόνον στά λόγια τῆς Ἁγίας Γραφῆς γιά θέ-ματα τῆς πίστεως, προερχόμενες ἀπό κείμενα τῶν Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη ⁴⁸, Με-γάλου Βασιλείου ⁴⁹, Μεγάλου Ἀθανασίου

⁴⁶ ὄπ.παρ. σ. 46, 1126-1135: «Προσέτι δεῖ σημειῶσαι, ὅτι ὡς θεωρεῖ καί ὁ Θεοδώρητος, ἐν τῷ γ' Κατά τῶν αἰρέσεων διαλόγῳ, οἱ Πατέρες πολλάκις ὑπερέβησαν τά μέτρα ἐν τῷ διαλέγεσθαι καί ἐξηγεῖν τά θεῖα δόγματα, διότι ἀγωνιστικῶς κατά τῶν αἰρέσεων φερόμενοι, εἶπόν τινα, ἅπερ δογματικῶς καί ἔξω τοῦ ἀγῶνος φαίνονται ψευδῆ. Ἡ σφοδρά γάρ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους διαμάχη τῆς ἀμετρίας αἴτια. Τ' αὐτό δέ τοῦτο καί τοῖς φυτηκόμοις φίλον ποιεῖν· ὅταν γάρ ἴδωσι κεκλιμένον φυτόν, οὐ μόνον πρὸς τόν ὀρθόν ἀνιστῶσι κανόνα, ἀλλά καί πέρα τοῦ εὐθέος, εἰς τό ἕτερον ἀντικλίνουσι μέρος, ἵνα τῇ ἐπί πλέου εἰς τὸναντίον ἐπικλίσει τήν εὐθείαν πραγμα-τεύσῃται στάσις (Θεοδωρήτου Κύρου, Ἑραριστῆς Γ', 79, PG 83, 309A)».

⁴⁷ ὄπ.παρ. σσ. 46-47, 1135-1140: «Τελευταῖον οἱ Πατέρες οὐ πραγματεύονται περί πάντων ἐν πᾶσι τοῖς τόποις, ἀλλά προσέχοντες ἐνίοτε μᾶ ὑποθέσει, τά ἕτερα ὡς μή προσήκοντα ἐγκαταλεί-πουν καί ἀσφαλῶς ἐξηγοῦσι καί μάλιστα, ὅταν οὐ γέγονεν ἔτι ζήτημα περί τῶν πραγμάτων ἐκείνων. Διὰ τοῦτο συμβαίνει μή ἐξηγεῖν τοὺς Πατέρες λίαν σαφῶς καί κατά πᾶσαν ἀκρίβειαν τινὰς ὑποθέσεις, ἀλλ' εἰπεῖν ἐλευθέρως τινά, εἰ καί μή οὕτως ἀσφαλῆ».

⁴⁸ ὄπ.παρ. σ. 48, 1182-1186: «Ὁ θεῖος Διονύσιος ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ Περί τῶν θείων ὀνομάτων φησί: «Καθόλου τοιγαροῦν οὐ τολμητέον εἰπεῖν, οὔτε μήν ἐννοῆσαι τι

⁵⁰, Κυρίλλου Ἱεροσολύμων ⁵¹, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ⁵², Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ ⁵³, ἱεροῦ Ἀγγουστίνου ⁵⁴ καί Κασσιανοῦ ⁵⁵.

Ἀπό αὐτές τίς πατερικές μαρτυρίες καί ἀπό ἄλλα παρόμοια λόγια τῶν Πα-τέρων, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, οἱ αἵρετικοὶ συμπεραίνουν καί προβάλλουν τὴν ἄπο-ψη ὅτι μόνον ὅσα εἶναι γραμμένα καί ἐκπεφρασμένα στὴν Ἁγία Γραφή ἀναφέ-ρονται πρὸς τὴν πίστη καί πρὸς τίς θεολογικές ἀρχές καί πέραν τούτων τίποτε ἄλλο. Ὁ Κεφαλλονίτης λόγιος ἐκφράζει τὴν πλήρη διαφωνία του μὲ αὐτὴ τὴν ἀπολυτοποίηση

περὶ τῆς ὑπερουσίας καὶ κρυφίας θεότητος, παρὰ τὰ θεοειδῶς ἡμῖν ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων ἐκπεφρασμένα” (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περὶ θείων Ὄνομάτων, 1 PG 3, 588A)».

⁴⁹ ὅπ.παρ. σ. 48, 1186-1188: «Ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ Ὀμιλίᾳ κατὰ τῶν συκοφαντῶν τῆς ἁγίας συκοφαντοῦντας φησί· “Τοῖς γεγραμμένοις πίστευε, τὰ μὴ γεγραμμένα μὴ ζῆτει”(Μεγ. Βασιλείου, Πρὸς τοὺς συκοφαντοῦντας ἡμᾶς ...4. PG 31, 1493C)».

⁵⁰ ὅπ.παρ. σ. 48, 1188-1193: «Ὁ μέγας Ἀθανάσιος λίαν ἐπαιεῖ τὰς Γραφὰς εἰς βεβαίωσιν τῶν δογμάτων· “Ταῦταις κέρηται ταῖς φωναῖς πρὸς σύστασιν τῆς ἀληθείας ὁ Παῦλος. Εἰ δὲ Παῦλος, ὁ τῶν ἀρρήτων ῥημάτων ἀκροατῆς, ὁ τῶν ἀπορρήτων μύστης, ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐαυτῷ λα-λοῦντα οὐ κέρηται ἀπλῶς ἀθεντία δίχα τῆς τῶν Γραφῶν μαρτυρίας, πῶς ἀκίνδυνον νῦν ἀμελεῖν μὲν τῆς θείας νομοθεσίας, λαλεῖν δὲ τὰ δοκοῦντα ἀπὸ καρδίας;”(Ἀταύτιστον)».

⁵¹ ὅπ.παρ. σ. 49, 1194-1196: «Κυρίλλος ὁ ἱεροσολυμίτης Κατήχει δ’ “Δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων καὶ ἁγίων τῆς πίστεως μυστηρίων μηδέ τὸ τυχόν ἄνευ τῶν θείων παραδίδοσθαι Γραφῶν, μηδέ ἀπλῶς πιθανότησι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι”(Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχησις Δ’, 17. PG 33, 476A-477A)».

⁵² ὅπ.παρ. σ. 49, 1197-1200: «Ὁ Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ Περὶ Τριάδος διαλόγῳ λέγει, ὅτι εἰσὶν ἀσε-βεῖς ὅσοι τολμῶσιν ἐξετάσαι τὰ ὑπὲρ νοῦν ἐφευρήματι τινῶν ἐλεεινῶν καὶ ἀθλίῶν λόγων, “ἀνουσιουργεῖν δὲ τοὺς ἐξεναντίας τὰ καὶ νοῦν παιδός ὑπερφέροντα, λογισμῶν ἀθλίῶν εὐρή-μασι ἀσυνέτως ἐκβασανίζοντας” (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Περὶ ἁγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριά-δος, 3. PG 75, 793D).

⁵³ ὅπ.παρ. σ. 49, 1200-1204: «Ὁ Δαμασκηνός ἐν τῷ τέλει τοῦ β’ κεφαλαίου τοῦ α’ Περὶ πίστεως βιβλίου· “Ὁὐ δυνατὸν οὖν τι παρὰ τὰ θεοειδῶς ὑπὸ τῶν θείων λογίων τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἡμῖν ἐκπεφρασμένα, ἤτοι εἰρημένα καὶ πεφανερωμένα, εἰπεῖν τι περὶ Θεοῦ ἢ ὅλως ἐννοῆσαι”(Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς ..., Α 2. PG 94, 793B)».

⁵⁴ ὅπ.παρ. σ. 49, 1204-1210: «Ὁ ἱερός Ἀγγουστῖνος· *Ubi deve obscurissima disputatur, non ad juvansibus Divinarum cartis Clarisque documentis colubere sed ebethuman apressumptio, nihil facians inpartem aliquamde clinando.* Ἦγουν ὅτι· Ἡ διάλεξις περὶ τινος τῶν ἀσφαλεστάτων, μὴ βοηθούτων τῶν φανερῶν τῆς θείας Γραφῆς διδαγμάτων, δεῖ καλινοῦσθαι τὴν ἀνθρωπίνην αὐθάδειαν, οὐδὲν ποιῶσαν, ἐν τῷ κλίνειν εἰς ἓν ἢ εἰς ἄλλο μέρος”(S. Augustini, *Depeccatorum meritis ...*, XXXVI. PG 44, 186)».

⁵⁵ ὅπ.παρ. σ. 49, 1210-1212: «Καὶ ὁ Κασσιανός· *Ubi de Deo agitur, nulla redivinitas melius, quam suis testibus approbatur* Ἦγουν· Ὅτε περὶ Θεοῦ ἐστὶν ὁ λόγος, ἢ θεότης οὐδενὶ ἐτέρῳ βεβαιοῦται, εἰ μὴ ταῖς ἐαυτῆς μαρτυρίαις “(J. Cassiani, *De Incarnatione*, 2, 3. PL 50, 38)».

καί αὐτονόμηση τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀπό τὴν ὑπόλοιπη ἱερὴ Πα-ράδοση γιὰ τὰ θέματα τῆς πίστεως· μία θεώρηση πού ὀδηγεῖ στὴν οὐσιαστικὴ ἀπόρριψη τῆς ἱερῆς Παραδόσεως ὡς πηγῆς τῆς πίστεως καί ὡς μίας ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς ἱερῆς Θεολογίας. Ἐπαναλαμβάνει λοιπὸν ἐμφαντικὰ ὅτι ἀπὸ μόνη τῆς ἡ Ἁγία Γραφή, χωρὶς τὴν αὐθεντικὴ τῆς ἐρμηνεία ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, δὲν ἔχει ἰσχύ γιὰ τὸν προσδιορισμὸ καί τὴ δια-τύπωση τῶν δογμάτων τῆς πίστεως. Ὅπως ἐξηγεῖ στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Δαμοδός, ὅταν ἀνακύπτει ζήτημα γιὰ κάποιο δόγμα καί γιὰ τὴ σχετι-κὴ μὲ αὐτὸ ἔννοια τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί αὐτὴ ἐξηγεῖται μὲ διαφορετι-κὲς σημασίες ἀπὸ τοὺς πλέον εὐστροφους καί ὀξύνοες ἐρμηνευτὲς, καθίστατε φανερό ὅτι ἀπὸ μόνη τῆς ἡ Γραφή δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὴν ἐπί-λυση τοῦ ἀναφιέντος ζητήματος. Διότι, συνεχίζει ὁ Δαμοδός, οἱ αἵρετι-κοί, ὅπως ὑποστήριξε ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ἔχοντας ὡς κανόνα καί γνώμονα στὴ ζωὴ τους τὴ δικὴ τους προσωπικὴ ἀσέβεια διαστρέφουν σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὅλα τὰ θεῖα λόγια. Ἐπιπρόσθετα ὁ Δαμοδός ἐπι-σημαίνει ὅτι ὅσοι πιστοὶ εἶναι ἀφελεῖς καί δὲν ἔχουν σωστὰ κατηχηθεῖ, προ-σέχοντας περισσότερο τὰ λόγια καί τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς ἀλλὰ ὄχι καί τὴν ἔννοιά τῆς, εὐκόλα παρασύρονται ἀπὸ τὶς ἀπατηλὲς μεθοδεύσεις τῶν αἵρετικῶν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παγιδεύονται στὶς πλά-νες τους, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος θεῖος Πατέρας ⁵⁶, παραθέτοντας ὁ Δαμοδός τὴ σχετικὴ μαρτυρία ἀπὸ *Ἐγκύκλιο ἐπιστολή* τοῦ μεγάλου ἀλεξανδρινοῦ Πατρὸς ⁵⁷. Ἡ ἐπισήμανση αὐτὴ τοῦ Μεγάλου Ἀθανα-σίου, σύμφωνα μὲ τὸν Δαμοδό, φανερώνει ὅτι οἱ Πατέρες δὲν ἀπέβλεπαν νὰ μὴν πιστεύουν οἱ πιστοὶ σὲ τίποτε ἄλλο πέρα ἀπ' ὅσα εἶναι γραμ-μένα στὴν Ἁγία Γραφή, κάτι πού θὰ σήμαινε οὐσιαστικὰ τὴν ἀπόρ-ριψη τῆς ἱερῆς Παραδόσεως. Διότι στὰ λόγια τῆς Γραφῆς, τονίζει ὁ

⁵⁶ ὅπ.παρ. σσ. 49-50, 1213-1224: «Ἐκ τούτων καὶ ὁμοίων ῥητῶν τῶν Πατέρων συ-μπεραίνουσι οἱ αἵρετικοί, ὅτι οὐδὲν ἕτερον ἀνάγεται πρὸς τὴν πίστιν καὶ ἀκολου-θῶς πρὸς τὰς θεολογικὰς ἀρχάς, εἰ μὴ τὰ γεγραμμένα μόνον καὶ ἐκπεφρασμέ-να ἐν τῇ Γραφῇ. Πρὸς ταῦτά φημι πρῶτον, ὅτι κακῶς συνάγουσι οἱ αἵρετικοί μηδὲν ὅλως ἀνάγεσθαι πρὸς τὴν πίστιν, εἰ μὴ τὰ ἐν τῇ θεῖα Γραφῇ γεγραμμένα. Ὡς εἴρηται γάρ, μόνη ἡ θεῖα Γραφή, ἄνευ τῆς αὐθεντικῆς ἐρμη-νείας τῆς Ἐκκλησίας, οὐκ ἰσχύει, ἵνα διορίσῃ τὰ δόγματα τῆς πίστεως. Ὅταν γάρ γίνεται ζήτημα περὶ τινος δόγματος καὶ περὶ τῆς ἐννοίας τῆς Γραφῆς, ἡ ὁποία διαφόρως ἐξηγεῖται παρὰ τῶν ἀγκινουσιτέρων, φανερόν ἐστι μὴ εἶναι ἱκανὴν τὴν Γραφήν μόνην πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ζητή-ματος. Οἱ αἵρετικοί γάρ, καθὰ φησιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, “ὡς κανόνα τινα τὴν ἰδίαν ἀσέβειαν θέμενοι, πρὸς τοῦτον πάντα τὰ θεῖα λόγια διαστρέφουσι” (Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, Κατὰ Ἀρειανῶν Α' PG 26, 121B)».

⁵⁷ ὅπ.παρ. σ. 50, 1226-1229 · Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ Ἐγκύκλιος. PG 25, 548A: «Ὁ δὲ ἀπλοῦς καὶ μὴ κατηχηθεὶς ἀσφαλῶς, ὅτι οὕτω τὰ λεγόμενα μόνον σκοπῶν, καὶ μὴ τὴν διάνοιαν θεωρῶν, εὐθύς ὑποσύρεται ταῖς ἐκείνων (τῶν αἵρε-τικῶν δηλαδὴ) μεθοδίσαις».

Δαμοδός, είναι αναγκαίο να προστίθεται ή αυθεντική τους έρμηνεία από την Όρθόδοξη Καθολική Έκκλησία.

Όπως έξηγηεί επί του προκειμένου ο Κεφαλλονίτης λόγιος, όταν οι Πατέρες λέγουν ότι δέν πρέπει να πιστεύουμε τίποτε πέρα από τα λόγια της Αγίας Γραφής, έννοούν τα λόγια της Γραφής που φανερώς περιέχουν τή ζητούμενη υπό-θεση. Όταν όμως, συνεχίζει, τα σχετικά λόγια της Γραφής είναι άδηλα και άσαφή, τότε καθίσταται αναγκαία ή έρμηνεία τους από αυτόν που έχει τήν έξουσία να τα έρμηνεύει, δηλαδή ή έρμηνεία της Έκκλησίας, δεδομένου ότι δέν έρμηνεύει αυθεντικώς ως άτομο τήν Αγία Γραφή ο οποιοσδήποτε όξύνους διδάσκαλος - έρμη-νευτής, αλλά ή Έκκλησία μόνη⁵⁸.

Ακολουθως, ο Δαμοδός αναλαμβάνει να έξηγήσει περαιτέρω το σωστό πλαίσιο της προτροπής των Πατέρων προς τα μέλη της Έκκλησίας να πιστεύουν μόνον όσα είναι γραμμένα στην Αγία Γραφή. Επισημαίνει λοιπόν ότι, επειδή οι αίρετικοί επιθυμούσαν κακόβουλα να έξηγοούν τις Γραφές σύμφωνα με τήν έσφαλμένη γνώμη τους, χωρίς βεβαίως να έχουν τήν έξουσία και τήν άρμοδιότητα να τις έρμηνεύουν, οι Πατέρες διαλεγόμενοι κατά των αίρετικων ή άκόμη και άποβλέποντας προς τις μερικές και άνεπαρκείς έρμηνείες που μποροϋσε κάποιος να δώσει, έκριναν σωστό να προτρέψουν τους πιστους να μήν πιστεύουν σε τίποτε άλλο παρά μόνον στα λόγια της Αγίας Γραφής, προτροπή που σημαίνει να μήν λέγουν τίποτε πέρα από τα ρητώς εύρισκόμενα στη Γραφή και άσφαλώς να μήν της αποδίδουν έρμηνεία και νόημα καινοφανές, ένάντιο στην άρχαία έννοια που δέχθηκε ή Έκκλησία, διά μέσου δηλαδή των δικων τους αυθαίρετων έρμηνευτικων προεκτάσεων. Ός έπεξηγηματικό - διαφωτιστικό παράδειγμα από τήν εκκλησιαστική ιστορία ο Δαμοδός μνημονεύει τήν άπατηλεϊ μέθοδο των αίρετικων Άρειανων, οι όποιοι ύποστήριζαν ότι ο Υίος είναι κτίσμα, αλλά επειδή αυτός ο ισχυρισμός τους δέν υπήρχε ρητώς διατυπωμένος στη Γραφή οι Άρειανοί επι-χειροϋσαν να τον συμπεράνουν από άλλα λεχθέντα της Γραφής, τα όποια βεβαίως κατανοϋσαν έσφαλμένα. Το ίδιο, εξακολουθει ο Δαμοδός, έκαναν και οι Εύνο-μιανοί ισχυριζόμενοι ότι το Άγιο Πνεϋμα είναι κτίσμα, όπως και οι υπόλοιποι αίρετικοί, καθένas προς σύσταση της δικής του

⁵⁸ όπ.παρ. σ. 50, 1229—1236: «Σημείον οϋν, ότι οϋκ έστι των Πατέρων ο σκοπός μή φρονείν, ει μή τα εν τη Γραφή γεγραμμένα. Δεί γάρ προσιθέναι τοις γεγραμμένοις τήν αυθεντικήν της καθολικής Έκκλησίας έρμηνείαν. Όταν οϋν λέγωσι οι Πατέρες μή δεϊν πιστεύειν, ει μή τα γεγραμμένα, νοϋσι, όταν ή Γραφή φανερώς περιέχη τήν υπόθεσιν· όταν δέ τα λεγόμενα εισιν άδηλα, τότε αναγκαία έστιν ή έρμηνεία του έχοντος έξουσίαν έρμηνεύειν, δηλαδή της Έκκλησίας. Οϋ γάρ εκαστος διδάσκαλος και άγχίνους αυθεντικώς έρμηνεύει τήν θείαν Γραφήν, άλλ' ή Έκκλησία μόνη».

αίρέσεως⁵⁹. Ὡς ἐκ τούτου, ἐπισημαίνει ὁ Κεφαλλονίτης λόγιος, οἱ Πατέρες ἔλεγαν ὅτι δέν πρέπει οἱ πιστοί νά φρονοῦν ὅσα δέν εἶναι γραμμένα, θέλοντας νά τούς τονίσουν ὅτι δέν πρέπει νά παρερμηνεύσουν τήν Ἁγία Γραφή ἰσχυριζόμενοι διά τῆς παρερμηνείας ὅσα δέν λέγει ἡ Γραφή. Ὁ σκοπός λοιπόν τῶν Πατέρων, σύμφωνα μέ τόν Δαμοδό, ἦταν νά παρεμποδίσουν τίς παρερμηνείες τῶν αἵρετικῶν καί ἀσφαλῶς οὐδόλως ἀπέ-βλεπαν μέ τίς προαναφερθεῖσες προτροπές τους νά καταργήσουν τίς θεόδοτες προφορικές παραδόσεις⁶⁰.

Στό σημεῖο αὐτό ὁ Δαμοδός κάνει καί ἕναν παραλληλισμό μέ τά πολιτικά πράγματα ἐπισημαίνοντας ὅτι, ὅπως στά πολιτικά ζητήματα οἱ ἀμφισβητοῦντες, πού ὅμως εἶναι ἀναρμόδιοι νά ἐρμηνεύουν τούς νόμους, ὀφείλουν νά ἀκολουθοῦν τά λόγια καί τή ρητῶς κείμενη διάταξη τοῦ νόμου, κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ὅσοι δέν ἔχουν ἐξουσία καί ἀρμοδιότητα νά ἐξηγοῦν τίς Γραφές, ὅταν πρόκειται γιά δογματικά ζητήματα, ὀφείλουν νά ἀκολουθοῦν τά ρητῶς διατυπωμένα καί οὐδόλως νά εἰσάγουν νέα δόγματα πού δέν περιέχονται ρητῶς στήν Ἁγία Γραφή, μέ πρό-σχημα τή δική τους αὐθαίρετη παρερμηνεία τῶν λόγων τῆς⁶¹.

Ἐξάλλου, σύμφωνα μέ τόν Δαμοδό, οἱ Πατέρες δέν εἶπαν τά προαναφερθέντα ἀναφερόμενοι γενικῶς σέ ὅλα τά μυστήρια καί τά δόγματα τῆς πίστεως, ἀλλά ἀναφερόμενοι μόνο στά κυριώτερα καί τά πλέον ἀναγκαῖα γιά τή σωτηρία, ὅπως εἶναι τά μυστήρια τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καί ἄλλα ὅμοια, γιά τά ὅποια φανερῶς καί λαμπρῶς ὁμιλεῖ ἡ Ἁγία Γραφή. Γιατί πραγματικά, ἐπισημαίνει ὁ

⁵⁹ ὄπ.παρ. σσ. 50-51: «Ἐπειδή τοίνυν οἱ αἵρετικοί, ἤθελον ἐξηγεῖν τὰς Γραφάς κατά τήν σφα-λεράν αὐτῶν γνώμην, οἱ ὅποιοι οὐκ εἶχον τήν ἐξουσίαν τοῦ ἐρμηνεύειν αὐτάς, διαλεγόμενοι κατ' αὐτῶν οἱ θεῖοι Πατέρες, ἢ ἀποβλέποντες πρός τὰς μερικὰς ἐρμηνείας, ἄς ἐδύνατό τις ποιεῖν, διά τοῦτο εἶπον, μή δεῖ εἰπεῖν, εἰ μή τὰ ρητῶς ὄντα ἐν τῇ Γραφῇ καί μή ἀποδιδόναι αὐτῇ ἐρμηνείαν καί νόημα καινόν, ἐνάντιον τῇ ἀρχαίᾳ ἐννοίᾳ, ἣν ἐδέχθη ἡ Ἐκκλησία. Οἱ αἵρετικοί γάρ, οἷον οἱ Ἀρειανοί, ἔλεγον κτίσμα τόν Υἱόν, ὅπερ μή ὄν ρητῶς ἐν τῇ Γραφῇ, ἐπειρῶντο συνάγειν ἐξ ἄλλων ρητῶν κακῶς νοουμένων. Οὕτως ἐποίουν καί οἱ Εὐνομιανοί, λέγοντες κτίσμα τό Πνεῦμα τό ἅγιον. Ὡσαύτως καί οἱ ἄλλοι ἕκαστος εἰς σύστασιν τῆς ἰδίας αἵρέσεως».

⁶⁰ ὄπ.παρ. σ. 51, 1247-1251: «Ὅθεν ἔλεγον οἱ Πατέρες, οὐ δεῖ φρονεῖν τά μή γεγραμμένα, του-τέστιν οὐ δεῖ παρεξηγεῖν τὰς Γραφάς καί λέγειν διά τῆς παρεξηγήσεως, ἃ οὐ λέγει ἡ Γραφή διό ὁ σκοπός αὐτῶν ἦν καλύειν τὰς παρεξηγήσεις τῶν αἵρετικῶν, οὐκί δέ τὰς θείας παρα-δόσεις, περί ὧν ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ πλατύτερον».

⁶¹ ὄπ.παρ. σ. 51, 1251-1257: «Καθάπερ ἐν τοῖς πολιτικοῖς ζητήμασι οἱ ἀμφισβητοῦντες, μή ἔχοντες ἐξουσίαν ἐρμηνεύειν τούς νόμους, ὀφείλουσιν ἀκολουθεῖν τά λόγια καί τήν ρητῶς γενο-μένην διάταξιν τοῦ νόμου, οὕτω καί ἡμεῖς μή ἔχοντες ἐξουσίαν ἐξηγεῖν τὰς Γραφάς, ὀφείλομεν ἐν τοῖς δόγμασι ἀκολουθεῖν τά ρητῶς γεγραμμένα καί μή εἰσάγειν νέα δόγματα, μή περιεχόμενα ἐν τῇ Γραφῇ ρητῶς, τῇ προφάσει τῆς ἡμῶν παρεξηγήσεως».

Κεφαλλονίτης λόγιος, δέν χρειάζεται νά λέγεται ότιδήποτε, παρά μόνον τά φανερώς λεγόμενα στή Γραφή καί ὅσα ἐξυπακούονται καί συνεπάγονται ἐξ αὐτῶν, διότι ὅσα δέν ἐξυπακούονται ἀπό τά φανερώς λεχθέντα εἶναι ξένα πρὸς τήν Ἁγία Γραφή. Ὁ Δαμοδός γιά λόγους ἐμφασης ἐπαναλαμβάνει ὅτι οἱ Πατέρες εἶχαν ὡς σκοπό τους νά ἐμποδίσουν τή διατύπωση καί διάδοση ἀπόψεων καί διδασκαλιῶν πού δέν συνάδουν μέ τά λόγια τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλά προ-έρχονται ἀπό ἄλλες ἄγνωστες πηγές, ὥστε ὅτι λέγεται καί πιστεύεται νά ἀπηρεῖ μόνον τίς Γραφές καί τήν ἐν γένει ἱερή Παράδοση. Ὅτιδήποτε ἄλλο, συνεχίζει ὁ Δαμοδός, τό ὁποῖο δέν προέρχεται ἀπό τήν ἐκκλησιαστική Παράδοση καί τήν Ἁγία Γραφή, ἐκφράζοντας φανερώς ἢ συνεπιγμένως τήν ἐρμηνεία τῆς Ἐκκλησίας, αὐτό εἶναι καινοφανές καί ἀποφευκτέον ὡς ἀλλότριον τῆς θείας διδασκαλίας⁶². Ἐπισημαίνει μάλιστα ὁ Δαμοδός ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή ἀποτελεῖ κανόνα τῆς Πίστεως μόνον ὅταν διαβάζεται καί κατανοεῖται ἐντός τοῦ πλαισίου τῆς νομίμως αὐθε-ντικῆς ἐρμηνείας της ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Καθολική Ἐκκλησία. Ὅποιαδήποτε ἄλλη «ιδιωτική ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς, μή οὔσα δηλαδή τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας», ὑπο-γραμμίζει ὁ Δαμοδός ὀλοκληρώνοντας τήν τοποθέτησή του ἐπί τοῦ προκειμένου, δέν συνιστᾷ δεσμευτικό παράγοντα γιά τοὺς πιστοὺς, ἔστω καί ἂν ἀκόμη ὁ ἐρμηνευτής εἶναι πρόσωπο ἐγνωσμένης σοφίας καί ἀγιότητας⁶³.

Εἶναι σαφές ἀπό τά ἀνωτέρω ὅτι ὁ Δαμοδός διασυνδέει ἄρρηκτα τό κῦρος καί τήν αὐθεντία τῆς Ἁγίας Γραφῆς μέ τό κῦρος καί τήν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας, θεωρώντας ὅτι τήν αὐθεντική καί ἐπακριβή ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς τή δίνει μόνον ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ὡς σῶμα Χριστοῦ ἔχει τήν ἐπιστοσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁπότε διά τῆς αὐθεντίας τῆς Ἐκκλησίας οἱ Ὁρθόδοξοι βεβαιώνουν τήν αὐθεντία καί τό κῦρος τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀκολουθῶς, ἡ ὀρθῶς ἐρμηνευμένη

⁶² ὄπ.παρ. σ. 51, 1257-1268: «Φημί δεύτερον, ὅτι οἱ Πατέρες οὐκ εἶπον τά προειρημένα γενικῶς περί πάντων τῶν μυστηρίων καί δογμάτων τῆς πίστεως, ἀλλά περί τῶν κυριωτέρων καί ἀναγκαιοτάτων διά τήν σωτηρίαν, οἷόν ἐστι τό μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, τῆς θείας ἐναυθρω-πήσεως καί ὁμοίων, περί ὧν φανερώς καί λαμπρῶς ὁμιλεῖ ἡ θεία Γραφή. Καί ἀληθῶς οὐ κρή εἰπεῖν τι, εἰ μή τά φανερώς λεγόμενα καί ἀναγκαίως ἐκείνοις ἐπόμενα τοῖς εἰρημένοις· ὅταν γάρ οὐκ ἀναγκαίως ἔπονται, ἔξω εἰσι τῆς Γραφῆς. Ὁ σκοπός οὖν τῶν Πατέρων ἐστὶ κωλύειν τό λέγειν τι παρά τά γεγραμμένα, ἐν οἷς οὐκ ἔχομεν τήν γνώσιν, εἰ μή ἐκ τῶν Γραφῶν καί οὐκ ἐτέρωθεν, δηλαδή ἐκ τῆς παραδόσεως. Πᾶν γάρ ὅ,τι οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς παραδόσεως καί ἐκ τῆς Γραφῆς, φανερώς ἢ συνεπιγμένως κατά τήν ἐρμηνείαν τῆς Ἐκκλησίας, ἐστὶ νέον καί φευκτόν ὡς ἔξω τῆς θείας διδασκαλίας».

⁶³ ὄπ.παρ. σ. 51, 1269-1273: «Καί σημείωσαι, ὅτι ἡ Γραφή λαλοῦσα μόνον διά τῆς νομίμως αὐθε-ντικῆς ἐρμηνείας ἐστὶ κανὼν τῆς πίστεως. Πᾶσα γάρ ἑτέρα ιδιωτική τῆς Γραφῆς ἐρμηνεία, μή οὔσα δηλαδή τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, οὐκ ἀναγκάζει ἡμᾶς κρατεῖν αὐτήν, εἰ καί ὁ ἐρμηνευτής μέγας ἐστὶν ἐν σοφία καί ἀγιωσύνη».

καί ἀναγνωρισμένη στή συνείδηση τῶν Ὁρθοδόξων ὡς θεία ἀϋθεντία Ἁγία Γραφή καταδεικνύει τή θεία ἀϋθεντία τῆς Ἐκκλησίας, διακρίνοντας καί διαχωρίζοντάς την ὡς κοινωνία ἀγίων ἀπό τίς αἰρετικές παρασυναγωγές.

Ἐντούτοις αὐτόν τόν ἄρρηκτο σύνδεσμο Ἁγίας Γραφῆς καί Ἐκκλησίας ἀνέκαθεν ἀμφισβητοῦσαν καί ἐπιχειροῦσαν διαχρονικά νά διαρρήξουν οἱ ποικιλώνυμοι καί ποικιλόμορφοι αἰρετικοί, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ τακτική αὐτή τῆς ἀλληλοβεβαιοῦσης τῆς ἀϋθεντίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς διὰ τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς ἀϋθεντίας τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς συνιστᾷ ἓνα σόφισμα, τό ὁποῖο ὀνομάζεται «*αἴτη-σις τοῦ ἐν ἀρχῇ*», «*λήψις τοῦ ζητήματος*», «*διάλληλος λόγος*» ἢ «*σκυτάλης ἢ ὑπέρου περιτροπή*», ἐνῶ ὁ Ἀριστοτέλης στό Α' βιβλίο τῶν *Υστερῶν Ἀναλυτικῶν* του κεφάλαιο γ', τό ὀνομάζει «*κύκλος*».

Ἀπαντώντας ὁ Δαμοδός σ' αὐτούς τοὺς ἰσχυρισμούς ὑποστηρίζει ὅτι ἐν προ-κειμένῳ οἱ Ὁρθόδοξοι δέν κάνουν τίποτε ἄλλο, παρά νά ἐφαρμόζουν ὅτι ἔπρατε ὁ ἱερός Ἀύγουστίνος, ὁ ὁποῖος στό ἔργο του *κατά τῆς ἐπιστολῆς τῶν Μανικαίων* ὑποστήριξε ὅτι δέν θά πίστευε στό Εὐαγγέλιο, ἐάν προηγουμένως δέν τόν ἔπειθε ἡ ἀϋθεντία τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ στό α' βιβλίο του *κατά Κρησεντίου* ὑποστήριξε ὅτι (οἱ πραγματικά Χριστιανοί) κάνουμε ἐκεῖνο, τό ὁποῖο εἶναι ἀρεστό στήν (Ὁρθόδοξη) Καθολική Ἐκκλησία, τήν ὁποία ἐπαινεῖ καί βεβαιώνει ἡ ἀϋθεντία τῶν Γραφῶν⁶⁴. Τά λόγια αὐτά τοῦ ἱεροῦ Ἀύγουστίνου, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, καθιστοῦν σαφές ὅτι οἱ πιστοί ὀφείλουν νά πιστεύουν στήν Ἐκκλησία, διότι αὐτό ἐπιτάσσει ἡ Ἁγία Γραφή καί ἀντιστρόφως ὀφείλουν νά πιστεύουν στήν Ἁγία Γραφή, διότι ἔτσι καθορίζει ἡ Ἐκκλησία.

Ὅσον ἀφορᾷ στόν ἰσχυρισμό τῶν αἰρετικῶν καί ἀντιπάλων τῆς Ἐκκλησίας ὅτι αὐτό δέν συνιστᾷ τίποτε ἄλλο παρά φαῦλο κύκλο καί ἀπαίτηση τῆς ἀρχῆς, καθῶς μέ τόν τρόπο αὐτόν οἱ Ὁρθόδοξοι

⁶⁴ ὄπ.παρ. σ. 52, 1274-1286: «... λέγουσιν οἱ αἰρετικοί, ὅτι ἡμεῖς ποιοῦμεν τό σόφισμα, ὅπερ λέγεται *αἴτησις τοῦ ἐν ἀρχῇ*, *λήψις τοῦ ζητήματος*, *διάλληλος λόγος*, *σκυτάλης ἢ ὑπέρου περιτροπή* καί παρά τοῦ Φιλοσόφου ἐν τῷ α' τῶν *Υστερῶν Ἀναλυτικῶν*, κεφάλαιον γ' λέγεται *κύκλος* (Ἀριστοτέλους, *Ἀναλυτικῶν Υστερῶν Α' Bekker I, 72f*), ὅταν βεβαιῶμεν τῶν θείων Γραφῶν τήν ἀλήθειαν διὰ τῆς ἀϋθεντίας τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἀϋθεντίαν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῶν θείων Γραφῶν. Φησὶν ὁ Ἀύγουστίνος *κατά τῆς ἐπιστολῆς τῶν Μανικαίων*, κεφάλαιον ε': *Evangelio non crederem, nisi me catholicae ecclesiae commoveret auctoritas. Ἦγουν· οὐκ ἐπίστευον τῷ Εὐαγγελίῳ, ἐάν μὴ με ἔπειθε τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀϋθεντία* (S. Augustini, *Contra Epist. Manichaei*, 5. PL 42, 176). *Καί ἐν τῷ α' βιβλίῳ κατά Κρησεντίου· Hoc facimus quod universae jam placuit Ecclesiae, quam ipsarum Scriptularum commendat auctoritas* (S. Augustini, *Contra Cresconium*, I, 33. PL 43, 466). *Ἦγουν· Τοῦτο ποιοῦμεν, ὅπερ τῇ Καθολικῇ ἤρρεσε Ἐκκλησία, ἣν τῶν Γραφῶν ἐπαινεῖ καί βεβαιοῖ ἡ ἀϋθεντία*».

ουσιαστικά αποδεικνύουμε τή Γραφή διά τῆς Γραφῆς καί τήν Ἐκκλησία διά τῆς Ἐκκλησίας, ἐφόσον ὅποιος ἀποδεικνύει τό α' διά τοῦ β' καί τό β' διά τοῦ α' οὐσιαστικά ἀποδεικνύει τό α' διά τοῦ α' καί τό β' διά τοῦ β', ὅπως ὑποστήριξε ὁ Ἀριστοτέλης στό *α' βιβλίο τῶν Ὑστερῶν Ἀναλυτικῶν*, ὁ Δαμοδός ἀναφέρει ὅτι, κατά τήν παραδοχή ὀρισμένων, ἀληθινά τό ἐπιχείρημα εἶναι κυκλικό, ἀλλά αὐτός ὁ κύκλος εἶναι ὠφέλιμος καί δέν εἶναι ἀξιόμεμπτος, καθὼς ἐν προκειμένῳ ἡ Ἐκκλησία βεβαιώνει τίς Γραφές καί οἱ Γραφές τήν Ἐκκλησία. Ἄλλωστε, σύμφωνα μέ ὅσους παραδέχονταν τήν κυκλικότητα τῆς ἀπάντησης στήν ἀλληλοβεβαίωση Γραφῆς καί Ἐκκλησίας, μέ τόν ἴδιο τρόπο κυκλικά καί «*ἡ ἀτιμία γίνεται ἐκ τοῦ ὑετοῦ*», ὅπως «*καί ὁ ὑετός ἐκ τῆς ἀτιμίδος*» καί τό ἕνα ἀποδεικνύεται διά τοῦ ἄλλου.

Ἐντούτοις ὁ Δαμοδός διαφωνεῖ μέ αὐτή τήν ἀπάντηση, ἐπισημαίνοντας ὅτι μέ βάση τοὺς κανόνες τῆς Διαλεκτικῆς δέν εὐσταθεῖ, γιατί μέ τόν τρόπο αὐτόν εἶναι ἐξίσου ἄγνωστο τό μέσο καί τό συμπέρασμα, ἐάν δηλαδή ὁμολογήσουμε ὅτι ἡ ἀπόδειξη πού χρησιμοποιοῦμε εἶναι κύκλος, ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας βεβαιώνει τήν ἀλήθεια τῆς Γραφῆς καί ἡ Γραφή τήν ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας. Σέ μιά τέτοια περίπτωση, παρατηρεῖ ὁ Δαμοδός, κάποιος μπορεῖ νά ἀπορεῖ καί νά ἀμφιβάλλει καί γιά τίς δύο ἀλήθειες. Σύν τοῖς ἄλλοις, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, στήν ἀμοιβαία δημιουργία τῆς ἀτιμίδος καί τοῦ ὑετοῦ δέν γίνεται κύκλος, καθὼς δέν εἶναι κατά τόν ἀριθμό ἡ ἴδια ἀτιμίδα πού παράγεται ἀπό τόν ὑετό, ὅπως καί ἀντιστρόφως. Ὡς ἐκ τούτου, καταλήγει ὁ Δαμοδός, ὅπως ἀκριβῶς ὁ γεωμετρικός κύκλος φθεῖρεται ἀπό τήν κάθε μικρή ἀλλοίωση καί μεταβάλλεται σέ ἄλλο σχῆμα, κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ λογικός κύκλος δέν διατηρεῖται, ὅταν ἀλλοιώνεται ἔστω καί ἐν μέρει ⁶⁵.

⁶⁵ ὅπ.παρ. σσ. 52-53, 1286-1306: «*Ὅθεν δεῖ πιστεύειν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διότι οὕτως προτάσσει ἡ θεία Γραφή· δεῖ πιστεύειν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, διότι οὕτως διορίζει ἡ Ἐκκλησία. Καί τοῦτο τί ἄλλο ἐστί (φασίν οἱ ἀντίπαλοι), εἰ μὴ κύκλος καί ἀπαίτησις τῆς ἀρχῆς; Δείκνυμεν γάρ τήν Γραφήν διά τῆς Γραφῆς καί τήν Ἐκκλησίαν διά τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δεικνύων γάρ τό α' διά τοῦ β' καί τό β' διά τοῦ α' δείκνυσι τό α' διά τοῦ α' καί τό β' διά τοῦ β', ὡς φησιν ὁ Φιλόσοφος ἐν τῷ α' τῶν Ὑστερῶν Ἀναλυτικῶν.*

Πρὸς ταῦτα ἀποκρίνονται τινες, ὅτι ἀληθῶς γίνεται κύκλος, ἀλλ' ἔστιν ὠφέλιμος καί οὐκ ἄξιος κατηγορίας. Ἡ Ἐκκλησία γάρ βεβαιοῖ τὰς Γραφὰς καί αἱ Γραφαὶ τήν Ἐκκλησίαν. Οὕτως ἡ ἀτιμία γίνεται ἐκ τοῦ ὑετοῦ καί ὁ ὑετός ἐκ τῆς ἀτιμίδος καί τό ἕν δεικνύεται διά τοῦ ἑτέρου, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὀρθή ἡ ἀπόκρισις αὕτη. Ἐξ ἴσου γάρ ἔστι ἄγνωστον τό μέσον καί τό συμπέρασμα, εἰ ὁμολογήσομεν εἶναι κύκλος τήν ἡμετέραν ἀπόδειξιν, ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας βεβαιοῖ τήν ἀλήθειαν τῆς Γραφῆς καί ἡ Γραφή τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν ἐξ ἴσου δύναμαι ἀπορεῖν περὶ ἀμφοτέρας. Προσέτι ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ γενέσει τῆς ἀτιμίδος καί τοῦ ὑετοῦ οὐ γίνεται κύκλος, οὐ γάρ ἐστί ἡ αὕτη κατά ἀριθμόν ἀτιμῆς, ἥτις γίνεται ἐκ τοῦ ὑετοῦ, καί ἡ ἀτιμία ἐξ ἧς γίνεται ὁ ὑετός. Καί ἀνάπαλι. Ὅθεν καθάπερ ὁ

Κάποιοι άλλοι, αναφέρει ο Δαμοδός, ανάγουν την αὐθεντία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀλλά καί τῆς Ἐκκλησίας σέ μιάν ἄλλη τρίτη αἰτία, δηλαδή στήν ἐπιστασία τοῦ Θεοῦ, λέγοντας ὅτι πιστεύουμε στήν Ἐκκλησία καί τήν Ἁγία Γραφή, διότι ὁ Θεός μᾶς παρακινεῖ διά τῆς ἐπιστασίας του ἔτσι νά πιστεύουμε καί νά φρονοῦμε ὅτι καί τά δύο εἶναι ἀληθῆ. Σχολιάζοντας αὐτή τήν ἄποψη - ἀπάντηση ὁ Δαμοδός ἐπισημαίνει εὐλόγα ὅτι οἱ εισηγητές της, μολονότι λέγουν τήν ἀλήθεια, στήν πραγματικότητα ἡ ἄποψή τους ὡς ἐπιχείρημα εἶναι κενή περιεχομένου καί δέν λέει τίποτε τό οὐσιῶδες, διότι μέ τόν τρόπο αὐτό διαβαίνουν ἀσυνέτως ἀπό τήν ἐξωτερική στήν ἐσωτερική αἰτία καί προστρέχουν σέ κάποια ἀπόκρυφη καί ἄδηλη μαρτυρία, τήν ὁποία μπορεῖ νά οικειοποιηθεῖ ἡ ὁποιαδήποτε αἰρετική φατρία. Ὁ Κεφαλλονίτης λόγιος προκρίνει μία διαφορετική ἀπάντηση⁶⁶.

Εἰδικότερα, κατά πρῶτο λόγο, ἀναλαμβάνει νά ἐξηγήσει τί εἶναι ὁ κύκλος καί τό σόφισμα τῆς ὑπέρου περιτροπῆς. Ἐπισημαίνει λοιπόν ὅτι ἡ περιτροπή τῆς ὑπέρου καί ἡ ἐν ἀρχῇ ἀπαίτησις κυρίως εἶναι μία ἐπιχειρηματολογία, ἡ ὁποία «ἐκ τοῦ αὐτοῦ πρός τό αὐτό φερομένη, οὐδέν συμπεραίνει». Ὁ Δαμοδός ἐξηγεῖ τί σημαίνει τό συμπεραίνει «τό αὐτό δι' αὐτοῦ» μέ ἓνα παράδειγμα. Αὐτό συμβαίνει, ὅταν κάποιος ἀποφαίνεται ὅτι ἡ σελήνη εἶναι σφαιροειδής, ἐπομένως δέν εἶναι κωνοειδής καί ἀντιστρόφως· δέν εἶναι κωνοειδής ἄρα εἶναι σφαιροειδής. Ὅπως διαπιστώνει ὁποιοσδήποτε στήν περίπτωση αὐτῆς τῆς προτάσεως, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ σελήνη εἶναι σφαιροειδής καταδεικνύεται ὅτι δέν εἶναι κωνοειδής καί ἀντιστρόφως, τό ὁποῖο ὡς ἐπιχείρημα οὐσιαστικά ὁδηγεῖ σέ ταυτολογία, ἰσοδυναμώντας μέ τόν ἰσχυρισμό ὅτι ἡ σελήνη εἶναι σφαιροειδής, διότι εἶναι σφαιροειδής! Ἐπιπλέον, συνεχίζει ὁ Δαμοδός, ἡ ἀπαίτηση τῆς ἀρχῆς γίνεται ὅταν ἐκλαμβάνεται ὡς μέσον τοῦ ὅλου ἐπιχειρήματος ἐκεῖνο πού εἶναι συνάμα καί ζητούμενο, ὅπως ἐπί παραδείγματι, ὅταν γιά νά δείξουμε ὅτι ἡ γῆ δέν κινεῖται λέγουμε μόνον ὅτι παραμένει στόν ἴδιο τόπο, τό ὁποῖο εἶναι τό ζητούμενο. Ἐπομένως, καταλήγει ὁ Δαμοδός, ὁ κύκλος εἶναι φαῦλος, «ὅταν συμπεραίνει τό αὐτό δι' αὐτοῦ»,

γεωμετρικός ἐξ ἐκάστης μικρᾶς ἀλ-λοιώσεως φθεῖται καί εἰς ἄλλο σχῆμα μεταβάλλεται, οὕτω ὁ λογικός κύκλος οὐ διαμένει, ὅταν εἰς μέρος ἀλλοιοῦται».

⁶⁶ ὀπ.παρ. σ. 53, 1307-1314: «Ἔτεροι πάλιν ἀναφέρουσι τήν αὐθεντίαν τῶν θείων Γραφῶν καί τῆς Ἐκκλησίας εἰς τρίτην ἄλλην αἰτίαν, δηλαδή εἰς τήν ἐπιστασίαν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' οὗτοι λέγοντες τήν ἀλήθειαν οὐδέν λέγουσι· διαβαίνουν γάρ ἀσυνέτως ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς εἰς τήν ἐσωτερικήν αἰτίαν καί προστρέχουσι εἰς κεκρυμμένην τινά μαρτυρίαν, τήν ὁποίαν δύναται ἀποδιδόναι ἑαυτῇ ἐκάστη φατρία· ἤγουν λέγουσι οὗτοι, ὅτι πιστεύομεν τῇ Ἐκκλησίᾳ καί τῇ Γραφῇ, διότι ὁ Θεός κινεῖ ἡμᾶς διά τῆς ἐπιστασίας αὐτοῦ οὕτω πιστεύειν καί φρονεῖν εἶναι ἀμφοτέρων ἀληθῆ. Ἡμεῖς ὁμως ἑτεροτρόπως ἀποκρινόμεθα».

δηλαδή όταν γίνεται με τον ίδιο τρόπο της αποδείξεως. Με άλλα λόγια, όταν εκ τῶν αἰτίων στρέφεται πρὸς τὰ αἴτια ἢ εκ τῶν ἀποτελεσμάτων πρὸς τὰ ἀποτελέσματα. Ὅσο, συμπληρώνει ὁ Δαμοδός, ὁ κύκλος δὲν εἶναι πάντοτε φαῦλος ἀλλὰ ἐνίοτε εἶναι ὀρθός, ὅπως διδάσκει καὶ πάλι ὁ Ἀριστοτέλης στὸ προαναφερθέν τρίτο κεφάλαιο τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν *Υστερών* ⁶⁷.

Ὅπως ἐξηγεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ Δαμοδός, ὅταν κάποιος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα συμπεραίνει τὰ αἴτια καὶ μετέπειτα συλλογιζόμενος ἐκ τῶν αἰτίων στρέφεται στὰ ἀποτελέσματα, τότε πραγματοποιεῖ νόμιμο κύκλο, διότι φανερώνει συνάμα τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τὴν αἴτια. Ὡς παράδειγμα τέτοιου νόμιμου κυκλικοῦ συλλογισμοῦ ὁ Δαμοδός ἀναφέρει τὴ φράση: ἡ σελήνη φωτίζεται κατὰ μέρος καὶ ὄχι ἐξ ὁλοκλήρου ταυτόχρονα, ἐπομένως εἶναι σφαιροειδής. Καὶ μετέπειτα: Ἡ σελήνη εἶναι σφαιροειδής, ἐπομένως φωτίζεται κατὰ μέρος. Σύμφωνα με τὸν Δαμοδό, ὁ κύκλος αὐτός εἶναι ὀρθός, διότι πορεύεται «κατὰ διάφορον τῆς ἀποδείξεως τρόπον», ἐφόσον ὁ κατὰ μέρος φωτισμός ἐνὸς πράγματος ἀναγνωρίζεται ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ σφαιρικοῦ τοῦ σχήματος. Με τὸν τρόπο αὐτόν, ὅπως ἐπισημαίνει, στὰ Φυσικά του ὁ Ἀριστοτέλης πορεύεται ἐκ τῆς αἰσθητῆς δημιουργίας «ὡς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος» πρὸς τὴν ἐξαγωγή καὶ διατύπωση τῶν συμπερασμάτων πού διέπουν τὶς ἀρχές τῶν φυσικῶν σωμάτων, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων ὡς αἰτίων ἐπανερχεται «πρὸς τὸ δεῖξαι τὴν γένεσιν», στὸ ἔργο του *Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς* ⁶⁸.

⁶⁷ ὅπ.παρ. σσ. 53-54: «Καὶ πρῶτον πρὸς σαφεστέραν κατάληψιν ἐξηγοῦμεν τί ἐστὶν ὁ κύκλος καὶ τὸ σόφισμα τῆς ὑπέρου περιτροπῆς. Ἡ περιτροπὴ τῆς ὑπέρου καὶ ἢ ἐν ἀρχῇ ἀπαιτησις κυρίως ἐστὶν ἐπιχειρησις, ἥτις ἐκ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ φερομένη, οὐδὲν συμπεραίνει ἤγουν, ὅταν συμπεραίνῃ τὸ αὐτὸ δι' αὐτοῦ, οἷον ἢ σελήνη ἐστὶ σφαιροειδής, ἄρα οὐκ ἔστι κωνοειδής· καὶ πάλιν οὐκ ἔστι κωνοειδής, ἄρα ἐστὶ σφαιροειδής. Καθὼς ὁρᾶς, ἐκ τοῦ εἶναι σφαιροειδῆ τὴν σελήνην ἔδειξας μὴ εἶναι κωνοειδῆ, καὶ ἀνάπαλιν, ὅπερ ἐστὶν εἰπεῖν εἶναι σφαιροειδῆ, διότι εἶναι σφαιροειδής. Προσέτι ἢ ἀπαιτησις τῆς ἀρχῆς γίνεται, ὅταν λαμβάνηται ὡς μέσον τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ ἴδιου ἐκεῖνο, περὶ οὗ ζητεῖται· οἷον ὅταν, ἵνα δείξω μὴ κινεῖσθαι τὴν γῆν, λέγω μόνον ὅτι διαμένει ἐν τῷ τόπῳ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ζητούμενον. Ὁ κύκλος οὖν ἐστὶ φαῦλος, ὅταν συμπεραίνῃ τὸ αὐτὸ δι' αὐτοῦ, τουτέστιν ὅταν γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπο τῆς ἀποδείξεως· οἷον, ὅταν ἐκ τῶν αἰτίων στρέφεται πρὸς τὰ αἴτια, ἢ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων πρὸς τὰ ἀποτελέσματα. Ἐνίοτε δὲ ὁ κύκλος ἐστὶν ὀρθός, ὅπερ διδάσκει ὁ Φιλόσοφος ἐν τῷ προειρημένῳ τρίτῳ κεφαλῶν τοῦ α' τῶν *Υστερών*».

⁶⁸ ὅπ.παρ. σ. 54, 1330-1341: «Ὅταν γὰρ τις ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων συνάγῃ τὰ αἴτια καὶ μετέπειτα ἐκ τῶν αἰτίων συλλογιζόμενος στρέφεται εἰς τὰ ἀποτελέσματα, ποιεῖ κύκλον νόμιμον· φανεροῖ γὰρ ὁμοῦ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τὴν αἴτιαν. Οἷον ἢ σελήνη κατὰ μέρος φωτίζεται, οὐκ ὅλη ὁμοῦ· ἄρα ἐστὶ σφαιροειδής. Καὶ μετέπειτα ἢ σελήνη ἐστὶ σφαιροειδής, ἄρα κατὰ μέρος φωτίζεται. Ὁ κύκλος οὗτός ἐστὶν ὀρθός, διότι πορεύεται κατὰ διάφορον τῆς ἀποδείξεως τρόπον. Τὸ γὰρ κατὰ μέρος φωτίζεσθαι ἐστὶν ἀποτέλεσμα τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος. Οὕτω καὶ ὁ Ἀριστο-

Υπό τὸ φῶς τῶν ἀνωτέρω ἐπισημάνσεων τοῦ ὁ Δαμοδός ἀναπτύσσει τὴ δική του ἀπάντηση στὴν ἔνσταση τῶν αἰρετικῶν, ὅτι ἡ ἀμοιβαία ἀλληλοβεβαίωση τῆς αὐθεντίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας συνιστᾷ τὸ σόφισμα πού ὀνομάζεται αἴτηση τῆς ἀρχῆς ἢ λήψη τοῦ ζητήματος, ἀποτελώντας ἕναν φαῦλο κύκλο. Ὑποστηρίζει λοιπόν ὅτι πράγματι ἡ Ἐκκλησία βεβαιώνεται διὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἡ Ἁγία Γραφή διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπισημαίνοντας ὅμως ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἀποδείξεως, τὸν ὁποῖο μεταχειρίστηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης, «ὁ μέγας τοῦ ἀποδεικνῦναι διδάσκαλός», εἶναι σωστός καὶ δὲν ἔχει τίποτε τὸ μεμπτό.

Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Κεφαλλονίτης λόγιος, ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι ἐκκινώντας ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐπέχει τὴ θέση τῶν ἀποτελεσμάτων, ὀδηγούμαστε στὴ γνώση τῆς ἀλήθειας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἀκολουθῶς διὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία ἐπέχει τὴ θέση τῆς αἰτίας ἐπανερχόμεστε πρὸς τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόδειξη ἀποκαλεῖται ἀκριβέστατη, διότι ἡ ἀκολουθούμενη πορεία εἶναι ἐκ τῶν ὑστέρων πρὸς τὰ πρότερα καὶ ἀντιστρόφως· ἐκ τῶν προτέρων ὀδηγούμαστε πρὸς τὰ ὕστερα.

Στὸ ἐνδεχόμενο ἐρώτημα - ἀπορία, πῶς γίνεται νὰ εἶναι σ' ἐμᾶς πρᾶγμα φανερό ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἀπάντηση, τοῦ Δαμοδοῦ εἶναι ὅτι ἡ ἀληθινὴ Ἐκκλησία γίνεται φανερὴ διὰ τῶν θαυμάτων πού ἐπιτελοῦνται ἐντὸς τῆς, ἐπειδὴ ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν θαυμάτων ὑπερβαίνει τὴ φύση καθιστώντας ἀναγκαιῶς τὴν Ἐκκλησία μίᾳ πραγματικότητι *ὑπὲρ τὴν φύσιν*. «Ὅπου λοιπόν εὐρίσκονται τὰ θαύματα», ἀποφαίνεται εὐστοχοτάτα ὁ Δαμοδός, «ἐκεῖ ἀληθῶς εὐρίσκεται ὁ Θεός καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ», καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο κριτήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου διὰ τῶν αἰσθήσεων λαμβάνεται ἡ πρώτη ἀφορμὴ γιὰ νὰ πιστεύουμε. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, σύμφωνα μὲ τὸν Δαμοδό, ἡ Ἐκκλησία φανερῶναι τὸ Εὐαγγέλιον, καθὼς τὸ ἐρμηνεύει σωστά, ἐνῶ τὴν Ἐκκλησία τὴ φανερῶναι τὰ θαύματα. Ἐπομένως, ἐξακολουθεῖ, ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ διαλέγεται μεθοδικῶς καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχές τῆς Διαλεκτικῆς περὶ αὐτοῦ τοῦ ζητήματος ἀρχίζει ἀπὸ τὰ θαύματα, πού ἀποτελοῦν τὰ προεγνωσμένα, καὶ δι' αὐτῶν εὐρίσκει τὴν Ἐκκλησία. Μετέπειτα διὰ τῆς Ἐκκλησίας γνωρίζει τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ σὸ τέλος διὰ τοῦ θείου λόγου, ὡς «δι' αἰτίου πρώτου καὶ ἀναγκαίου», ξαναεπιστρέφει γιὰ

τέλης ἐν τοῖς Φυσικοῖς ἐκ τῆς γενέσεως, ἥτις ὑπόκειται ταῖς αἰσθήσεσιν, ὡς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος πορεύεται πρὸς τὸ συμπεραίνειν τὰς ἀρχὰς τῶν φυσικῶν σωμάτων. Μετέπειτα δὲ ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων ὡς αἰτίων ἐπαναστρέφεται πρὸς τὸ δεῖξαι τὴν γένεσιν, ἐν τῷ Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς».

νά καταδείξει τήν Ἐκκλησία καί τὰ δόγματα της, καί κάνοντάς το αὐτό οὐδόλως ὑποπίπτει στό σόφισμα «τῆς ὑπερτάτης περιτροπῆς»⁶⁹.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπισημάνσεις τοῦ Δαμοδοῦ ὅτι «ἡ ἀληθῆς Ἐκκλησία ἐστὶ φανερά διὰ τῶν ἐν αὐτῇ γινομένων θαυμάτων» καί ὅτι «ὅπου εὐρίσκονται τὰ θαύματα ἐκεῖ ἀληθῶς εὐρίσκεται ὁ Θεός καί τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ», ὅπως πολὺ σωστά ἐπεσήμανε ὁ καθηγητὴς π. Γ. Μεταλληνός, συνιστᾷ μία ἔμμεση ἀλλὰ σαφὴ ἀμφοισβήτηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χαρακτήρα τοῦ Παπισμοῦ καί τοῦ Προτεσταντισμοῦ, καθὼς εἶναι σαφές ὅτι ἐν προκειμένῳ ὡς αὐθεντικὴ Ἐκκλησία ὅπου συντελεῖται τὸ θαῦμα ὁ Δαμοδός ἐννοεῖ τὴν Ὁρθόδοξη Καθολικὴ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας καί ὁ ἴδιος εἶναι συνειδητὸ μέλος. Ἄλλωστε, σύμφωνα μὲ τὸν π. Μεταλληνό, ἀνάλογη μέθοδος ἀκο-λούθησε ἀργότερα καί ὁ πνευματικὸς διάδοχος τοῦ Δαμοδοῦ, Εὐγένιος Βούλγαρης, προκειμένου κι' αὐτὸς νὰ ἀπορρίψει τὸν Παπισμὸ, ἀρνούμενος τὴν ὑπαρξὴ Ἁγίων, δηλαδή θεοῦμενων πιστῶν, στή Δύση μετὰ τὸ σχίσμα ⁷⁰.

Συγκεφαλαιώνοντας λοιπὸν τὶς προαναφερθεῖσες θέσεις τοῦ ὁ Δαμοδός ἐπισημαίνει ὅτι, ὅταν κάποιος δέχεται τὴν αὐθεντία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί παράλληλα ἀρνεῖται τὴν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας, τότε ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι παίρνουμε ὡς μέσο τὴν ἀλήθεια τῆς Ἁγίας

⁶⁹ ὅπ.παρ. σσ. 54-55, 1342-1364: «Τούτων προῦποιοιθμένων, λέγομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία βεβαιοῦται διὰ τῶν θείων Γραφῶν καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀποδείξεως ἐστὶν ὀρθός, τὸν ὅποιον ὁ ἴδιος Φιλόσοφος ἐμεταχειρίσθη, ὅς ἐστὶν ὁ μέγας τοῦ ἀποδεικνῦναι διδάσκαλος. Ἐκ τῆς Ἐκκλησίας γάρ, ὡσπερ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, φερόμεθα πρὸς τὸ γινώσκειν τὴν ἀλήθειαν τῶν θείων Γραφῶν· μετέπειτα δέ, διὰ τῶν ἰδίων Γραφῶν, ὡσπερ δι' αἰτίας, ἐπαναστρεφόμεθα πρὸς τὸ βεβαιοῦν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀπόδειξις αὕτη καλεῖται ἀκριβεστάτη, διότι ἐκ τῶν ὑστέρων πορευόμεθα εἰς τὰ πρότερα καὶ πάλιν ἐκ τῶν προτέρων φερόμεθα εἰς τὰ ὕστερα. Εἰ δέ ἐρωτήσεις πῶς ἐστὶ πρᾶγμα φανερόν ἡμῖν ἡ Ἐκ-κλησία, φημί, ὅτι ἡ ἀληθῆς Ἐκκλησία ἐστὶ φανερά διὰ τῶν ἐν αὐτῇ γινομένων θαυμάτων. Ὑπερβαιούσης γάρ τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τῶν θαυμάτων τὴν φύσιν, ἀναγκαίως γίνεται ὑπὸ τοῦ ὄντος ὑπὲρ τὴν φύσιν. Ὅπου τοίνυν εὐρίσκονται τὰ θαύματα, ἐκεῖ ἀληθῶς εὐρίσκεται ὁ Θεός καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἴδοῦ τὸ πρῶτον κριτήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὡσπερ ἐκ τῆς αἰσθήσεως λαμβάνεται ἡ πρώτη ἀφορμὴ τοῦ πιστεύειν. Ἡ Ἐκκλησία οὖν φανερῶνει τὸ Εὐαγγέλιον, τὴν Ἐκκλησίαν φανερώνουσι τὰ θαύματα. Διὸ ὁ βουλόμενος διαλέγεσθαι περὶ τῆς ὑπο-θέσεως ταύτης μεθοδικῶς κατὰ τὴν διαλεκτικὴν ἄρχεσθαι ἐκ τῶν θαυμάτων, ὡς ἐκ τῶν προ-εγνωσμένων, καὶ δι' αὐτῶν εὐρίσκει τὴν Ἐκκλησίαν. Μετέπειτα διὰ τῆς Ἐκκλησίας γνωρίζει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τελευταῖον διὰ τοῦ θείου λόγου, ὡσπερ δι' αἰτίου πρώτου καὶ ἀναγκαίου, ἐπαναστρέφεται πρὸς τὸ δεῖξαι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ δόγματα αὐτῆς καὶ ἐν τούτῳ οὐ πίπτει εἰς τὸ σόφισμα τῆς ὑπερτάτης περιτροπῆς».

⁷⁰ Βλ. Γ. Μεταλληνός, *Παράδοση καὶ ἀλλοτριώση*, ὅπ.παρ. σ. 64. Γιὰ τὴ σφοδρὴ ἀντίθεση τοῦ Δαμοδοῦ ἐναντι τῶν βασικῶν ρωμαιοκαθολικῶν κακοδοξιῶν βλ τὴ σημείωση 37 τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου. Πρβλ. *Ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, Πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον. Περί τῶν μετὰ τὸ σχίσμα Ἁγίων τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν γινομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων*. Ἀθήνησιν 1844.

Γραφής και μέσω αυτής βεβαιώνουμε και καταδεικνύουμε την αϋθεντία της Έκκλησίας. Εάν πάλι δέχεται την αϋθεντία της Έκκλησίας και αρνείται την Αγία Γραφή, διά της Έκκλησίας αποδεικνύεται ή αλήθεια της Αγίας Γραφής. Στην περίπτωση, συνεχίζει, πού κάποιος απορρίπτει την αϋθεντία τόσο της Αγίας Γραφής όσο και της Έκκλησίας, τότε τον λόγο έχουν τα θαύματα, προ-κειμένου να δείξουν την Έκκλησία, σύμφωνα με το ιστορικό παράδειγμα των Προ-φητών της Παλαιάς Διαθήκης και ιδιαιτέρως του θαύματος πού επιτέλεσε ο προ-φήτης Ήλιος ενώπιον του βασιλέως Αχαάβ, τό όποιο μνημονεύεται στό 3ο βιβλίο των Βασιλειών. Γι' αυτόν τον λόγο, επισημαίνει ο Δαμοδός, ο Θεός σέ πολλές περι-πτώσεις μετέδωσε τή δύναμη των θαυμάτων άκόμη και σέ άσεβεις, όταν αυτό άποδείχθηκε άναγκαίο για να φανερωθεϊ μέσω αυτών ή αλήθεια της Έκκλησίας⁷¹.

Ο Δαμοδός άσφαλώς γνωρίζει ότι υπάρχουν και εκείνοι πού άρνοϋνται τά θαύματα ως μέσο κατάδειξης και βεβαίωσης της άληθινής Έκκλησίας κατά πρώτο λόγο, όπως άναφέρει, διότι ένίστε επιτελοϋνται τερατώδη σημεϊα διά μέσου της γοητεϊας, και κατά δεύτερο λόγο, γιατί και οί δαίμονες –κατά παραχώρηση Θεοϋ- έχουν τή δύναμη να επιτελοϋν «θαύματα»⁷².

Ο Δαμοδός άναγνωρίζει ότι ένίστε διεξάγονται οί γοητεϊες και βεβαίως στις περιπτώσεις αυτές δέν γίνονται άληθινά θαύματα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι όλα τά παράδοξα έργα εϊναι πάντοτε κατά φαντασία εξαιτίας επενέργειας των γοητειών. Επισημαίνει λοιπόν ότι απαιτείται διάκριση των άληθινών θαυμάτων και να μή γίνεται εύκολα πιστευτή κάθε θαυμαστή διάδοση, γιατί ή εύπιστία πολλαπλασιάζει τά θαύματα και τό πλήθος των «θαυμάτων» προξενεί τελικά τον έξουθενισμό και την περιφρόνηση των πιστών.

Ο Δαμοδός παραδέχεται, εξάλλου, ότι όμολογουμένως και οί δαίμονες έχουν τή δύναμη να τελοϋν παράδοξα, διότι σέ πολλές περιπτώσεις και οί Ψευδο-προφήτες επιτέλεσαν έργα μεγάλα και

⁷¹ όπ.παρ. σ. 55, 1364-1373: «Όταν τοίνυν τις δέχεται τας Γραφάς και άρνήται την Έκκλησίαν, τότε λαμβάνομεν ως μέσον την άλήθειαν των Γραφών και δι' αυτών βεβαιοϋμεν την Έκκλησίαν. Εϊ δέ πάλιν δέχεται την Έκκλησίαν και άρνείται τας Γραφάς, διά της Έκκλησίας δείκνυται των Γραφών ή αλήθεια. Εάν οϋ δέχεται μήτε την Γραφήν, μήτε την Έκκλησίαν, τότε έχουν τόπον τά θαύματα, ωςπερ έποίησαν οί προφήται και έξόχως ο Ήλιος έμπροσθεν του Αχαάβ εν δεκάτω όγδόω, τρίτη των Βασιλειών, ίνα δείξωσι την Έκκλησίαν. Διό ο Θεός πολλάκις μετέδωσε την δύναμιν των θαυμάτων και τοϊς άσεβεϊ, όταν έφάνη άναγκαϊον να φανερωθῆ της Έκκλησίας ή αλήθεια».

⁷² όπ.παρ. σ. 55, 1374-1377: «Οϋκ εστι μοι άγνωστον ότι τινές άρνοϋνται τά θαύματα, δι' ών λέγομεν βεβαιοϋσθαι την άληθῆ Έκκλησίαν. Πρώτον μέν, διότι γίνονται ένίστε τερατώδη τινά διά της γοητεϊας. Δεύτερον, διότι και οί δαίμονες (συγχωρήσει Θεοϋ) έχουν την δύναμιν του ποιείν θαύματα».

παράδοξα μέ τή συνέργειά τους. Ὡστόσο, ἐπισημαίνει, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος σύμφωνα μέ τόν Ψαλμωδὸ εἶναι ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος (Ψλ. 71, 18), σέ ὅσους ἀπό καρδίας ἀναζητοῦν τήν ἀλήθεια φανερώνει τήν ἀπάτη.

Εἰς ἐπίρρωσιν τῶν λόγων του ὁ Δαμοδὸς ἀνατρέχει στή διήγηση τοῦ βιβλίου τῆς *Ἐξόδου*, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι οἱ μάγοι τοῦ Φαραὼ μετέβαλαν τὰ ραβδιά τους σέ φίδια, ὅπως εἶχε κάνει προηγουμένως καί ὁ Μωϋσῆς, ἀλλ' ὁ ὄφιν τοῦ Μωϋσέως κατέφαγε τοὺς ὄφεις τῶν Αἰγυπτίων μάγων (Ἐξ. 7, 10). Μνημονεύει ἀκόμη τή διήγηση ἀπό τίς *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ Σίμων ὁ μάγος ἀνυψώθηκε στόν ἀέρα, ἀλλά ὕστερα ἀπό τίς δεήσεις τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἔπεσε κάτω (Πραξ. 8,9). Ἐπομένως, ἐπισημαίνει ὁ Κεφαλλονίτης λόγιος, ἀπαιτεῖται μέ κάθε ἀκρίβεια νά διακρίνει ὁ πιστός τὰ ἀληθινὰ θαύματα ⁷³.

Ὅσον ἀφορᾷ στό διαχρονικό ἐρώτημα κάποιων ἄλλων, γιατί καί στό παρόν δέν γίνονται θαύματα ὅπως παλαιότερα, ὁ Δαμοδὸς θυμίζει τή σχετική ἀπάντηση τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου στό ὄγδοο κεφάλαιο τοῦ *Περί πόλεως Θεοῦ*, ὅπου ὁ λατίνος ἐκκλησιαστικός Πατέρες ὑποστήριξε ὅτι τὰ θαύματα ἦταν ἀναγκαῖα προτοῦ ὁ κόσμος πιστεύσει, προκειμένου νά πιστεύσει, ἐνῶ τώρα πλέον ὁποῖος ζητεῖ θαύματα γιά νά πιστεύσει, τό μέγα θαῦμα εἶναι ὅτι ὁ ἴδιος δέν πιστεύει, ἐνόσω βλέπει τή χριστιανική πίστι νά ἔχει ἐπικρατήσει σέ ὅλον τόν κόσμο. Δευτε-ρευόντως, ἐξακολουθεῖ ὁ Δαμοδὸς ὀλοκληρώνοντας τήν ἀπάντησή του καί σ' αὐτό τό ἐρώτημα, ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ὑποστηρίζει ὅτι κατά τή διάρκεια τῆς ζωῆς του ἔγιναν διάφορα θαύματα καί ἀληθινὰ καθημερινά καί σέ κάθε ἐποχή ἐξακολουθοῦν νά γίνονται, χωρίς ἐμεῖς νά τὰ προσέχουμε καί νά τὰ συνειδη-τοποιοῦμε ⁷⁴.

⁷³ ὅπ.παρ. σσ. 55-56, 1377-1389: «Πρὸς τό πρῶτον φαμέν, ὅτι ἐνίστε ἔχουσι τόπον αἱ γοητεῖαι καί οὐ γίνονται ἀληθῆ θαύματα, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τὰ παράδοξα ἔργα αἰεὶ εἰσι κατὰ φαντασίαν τῶν γοητεῶν. Ὅθεν δεῖ ἐκλέγειν τὰ ἀληθῆ θαυμάσια καί μὴ πιστεύειν πάση ἱστορίᾳ. Ἡ εὐκολία γάρ τοῦ πιστεύειν πολυπλασιάζει τὰ θαύματα καί τό πλῆθος προξενεῖ ἐξουθενισμόν. Πρὸς τό δεύτερον ὁμολογοῦμεν τήν δύναμιν ταύτην τοῖς δαίμοσι, διότι πολλάκις οἱ Ψευδοπροφήται ἐποίησαν θαυμάσια μεγάλα. Ἀλλ' ὁ Θεός, "ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος" τοῖς ἐκ καρδίας ζητοῦσι τήν ἀλήθειαν, φανερώνει τήν ἀπάτην. Οὕτως οἱ μάγοι τοῦ Φαραὼ μετέβαλον τὰς «ράβδους εἰς ὄφεις, ὡς καί ὁ Μωϋσῆς, ἀλλ' ὁ ὄφιν τοῦ Μωϋσέως κατέφαγε τοὺς ὄφεις τῶν μάγων. Σίμων ὁ μάγος ὑψώθη εἰς τόν ἀέρα, ἀλλά ταῖς δεήσεσι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἔπεσε κάτω. Δεῖ οὖν μετὰ πάσης ἀκριβείας διακρίνειν τὰ θαύματα».

⁷⁴ ὅπ.παρ. σ. 56, 1389-1396: «Τινές πάλιν ζητοῦσι, διατί οὐ γίνονται νῦν θαύματα, ὡσπερ τό πάλαι. Πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται ὁ Αὐγουστῖνος ἐν κεφαλαίῳ η' τοῦ *Περί πόλεως Θεοῦ*: "Τὰ θαύματα", φησίν, "ἦν ἀναγκαῖα πρό τοῦ πιστεύειν τόν κόσμον, ἵνα πιστεύσῃ· ὁποῖος δέ νῦν ζητεῖ θαύματα, ἵνα πιστεύσῃ, ἐκεῖνός ἐστι μέγα θαῦμα, ὅστις οὐ πιστεύει βλέπων τήν πίστιν καθ' ὅλου τόν κόσμον (S. Augustini, *De*

Ἐπίλογος

Ἡ πίστη στή θεία Ἀποκάλυψη ἀπό κοινού μέ τήν Ἁγία Γραφή, τήν Ἱερή Παρά-δοση καί τήν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας συναποτελοῦν σύμφωνα μέ τόν Δαμοδό τις ἀρχές τῆς ἱερῆς Θεολογίας, ἔργο καί ἀποστολή τῆς ὁποίας εἶναι νά ἐξηγεῖ τά θεία δόγματα, ὥστε νά ὀδηγεῖ τοὺς πιστοὺς στήν Ὁρθοδοξία καί στήν Ὁρθοπραξία καί δι' αὐτῶν στήν ἀγιότητα. Ὁ Δαμοδός δέχεται τήν πρωταρχική θέση τῆς Ἁγίας Γραφῆς στήν ἀποκάλυψη καί ἐκμάθηση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἀρνούμενος ὅμως κατηγορηματικά ὁποιαδήποτε αὐτονόμησή της ἀπό τήν ἐν γένει ἱερή Παράδοση, δεδομένου ὅτι ἡ Γραφή περιέχει τόν γραπτό θεῖο λόγο, τόν ὁποῖο συμπληρώνει καί ἐρμηνεύει ὁ ἐξ ἴσου αὐθεντικός προφορικός θεῖος λόγος τῆς ἱερῆς ἐκκλησιαστικῆς Παράδοσης. Ἡ αὐτόνομη καί ἐρήμην τῆς Ἐκκλησίας ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς διὰ τοῦ ὑποκειμενικοῦ συλλογισμοῦ, ὑπογραμμίζει ὁ Δαμοδός, ἐνέχει πάντοτε τόν σοβαρό κίνδυνο τῆς παρερμηνείας της, ὅπως ἀπέδειξαν διαχρονικά οἱ διάφορες αἵρέσεις, οἱ ὁποῖες διαστρέβλωσαν τήν ἔννοια τοῦ γραπτοῦ θεοῦ λόγου. Γι' αὐτό καί ὁ Δαμοδός ἀποδίδει μεγάλη σημασία στήν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κατεξοχήν μέ τις Οἰκουμενικές Συνόδους, μέ τά συγγράμματα τῶν θεοφόρων ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καί μέ τοὺς ἱερούς κανόνες ἐξηγεῖ αὐθεντικά τήν ἔννοια τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὑπό τὸ ἐρμηνευτικό πρίσμα καί τοῦ προφορικοῦ θεοῦ λόγου. Τὰ πρακτικά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐπισημαίνει ὁ Δαμοδός, καταδεικνύουν ὅτι οἱ συνοδικοὶ ἐπίσκοποι ἀνέκαθεν στηρίζονταν στίς μαρτυρίες τῶν προγενεστέρων τους Πατέρων, τόσο γιά τήν ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὅσο καί γιά τήν στερέωση τῶν ἐκ τῶν Γραφῶν ἀπορρέοντων δογμάτων ἐκ παραλλήλου μέ τήν ἀναίρεση τῶν αἱρέσεων, γεγονός πού δείχνει τὸ ἐνιαῖο καί ἀνόθευτο τῆς ἀγιοπατερικῆς θεολογικῆς διδα-σκαλίας, πού ταυτίζεται οὐσιαστικά μέ τὴν διδασκαλία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἀνα-διατυπώνοντάς την στό πέρασμα τῶν αἰώνων εἰς τρόπον ὥστε νά ἀπαντᾷ στήν πρόκληση τῶν αἱρέσεων ἀλλὰ καί τις ἐν γένει προκλήσεις κάθε ἐποχῆς. Στίς ὅποιες περιπτώσεις διαφωνίας μεταξύ τῶν Πατέρων γιά ἐπὶ μέρους θεολογούμενα ζητήματα, σύμφωνα μέ τόν Δαμοδό, πρέπει νά προτιμᾶται ἡ ἄποψη τῆς πλειονότητος τῶν Πατέρων, οἱ ὁποῖοι συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε ἀναφιέντος ζητήματος, καί μάλιστα ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ σοφία καί ἀγιότητα εἶναι ἐξέχουσα.

Civitate Dei, VIII, 1 PL 41, 760). Δεύτερον, λέγει ὅτι ζῶντος αὐτοῦ γεγόνασι διάφορα θαύματα καί ἀληθῶς σχεδόν καθ' ἐκάστην γίνονται, ἀλλ' ἡμεῖς οὐ προσέχομεν αὐτοῖς».

Ἐν κατακλείδι ὁ Δαμοδός ὑποστηρίζει ὅτι οἱ πιστοὶ ὀφείλουν νὰ πιστεύουν στὴν Ἐκκλησία, διότι αὐτὸ ἐπιτάσσει ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἀντιστρόφως· ὀφείλουν νὰ πιστεύουν στὴν Ἁγία Γραφή, διότι ἔτσι καθορίζει ἡ Ἐκκλησία. Τὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν Δαμοδό, τὴ φανερῶνουν τὰ θαύματα ποὺ διαχρονικὰ διενεργοῦνται ἐντὸς τῆς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο συγκροτεῖ ὅλον τὸν Θεσμό τῆς Ἐκκλησίας, καθιστώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία φανερὴ σὲ κάθε καλοπροαίρετο πιστό, διαχωρίζοντας τὴν στὴ συνείδηση τῶν πιστῶν ἀπὸ τὶς αἰρετικὲς παρασυναγωγές, οἱ ὁποῖες ἔχουν ἀπολέσει τὴν ἁγιαστικὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μολονότι οἰκειοποιοῦνται σφετεριζόμενες τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας.